Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

ЗВЯЗДА

Газета выдаецца са жніўня 1917 года

Орган Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі, Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў Беларускай ССР

14 чэрвеня 1991 г. ПЯТНІЦА

№ 115 [21643]

Цана 10 кап.

АПОШНЯЯ ІНФАРМАЦЫЯ АД 18 ДА 18 СУТАК

МІНСК

НАДЫШОЎ ЧАС ПРАСІЦЬ ДАПАМОГІ

На праходзячай 38-й сесіі савета кіраўнікоў праграм развіцця ААН (ПРААН) выступіў намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР С. С. Лінг. Услед за пісьмом В. Ф. Кебіча кіраўнік беларускай дэлегацыі зноў звярнуў увагу ўдзельнікаў сесіі на вырашэнне праблемы Чарнобыля.

Новы ўзровень палітычнага супрацоўніцтва паміж краінамі патрабуе ўсеагульнага прызнання патрэбы ў калектыўных дзеяннях для вырашэння глабальных праблем. Змякчэнне вынікаў чарнобыльскай катастрофы — адна з найболын актуальных праблем такога кірунку. Пісьмо В. Ф. Кебіча ў штаб-кватэру ААН, распаўсюджанае ў якасці афіцыяльнага дакумента цяперашняй сесіі, выступленне С. С. Лінга пераконваюць: без удзелу ПРААН намаганні сусветнага супольніцтва па пераадоленню вынікаў чарнобыльскай катастрофы не будуць паспяховымі.

З пачатку стварэння ў рамках ААН праграм шматбаковай тэхнічнай дапамогі БССР добрасумленна ўносіла свой уклад у іх здзяйсненне, з'яўлялася дзяржавай-донарам. У цяперашні крытычны для нашага народа момант Беларусь сама патрабуе дапамогі.

Праект удзелу ПРААН у намаганнях сістэмы ААН па чарнобыльскай праблематыцы дэлегацыя БССР мае намер унесці на разгляд гэтай сесіі.

НЕ ХАПІЛА ГАСЦЕЙ

У рамках праводзімай у Югаславіі акцыі «Дзеці Чарнобыля» ў рэспубліку Боснія і Герцагавіна ў абшчыну Прыедор прыехалі каля 200 дзяцей з Беларусі.

Мясцовыя сем'і, у якіх жывуць дзеці, стварылі цудоўныя ўмовы для ўмацавання здароўя і цікавага адпачынку сваіх маленькіх гасцей. Разам з тым сотні жыхароў прыедорскага краю, як падкрэсліве агенцтва ТАНЮГ, расчараваны — ім «не хапіла» хлопчыкаў і дзяўчынак, якіх яны вельмі чакалі.

Ужо не першы раз узнікае пытанне — чаму так адбываецца? Няўжо ўсе дзеці, пацярпеўшыя ў выніку чарнобыльскай катастрофы, атрымалі магчымасць выехаць са сваіх забруджаных раёнаў хаця б на месяц? Не, сярод нашай дзятвы, напэўна, набралася б яшчэ шмат ахвотнікаў адпачыць пад сонцам Югаславіі. А прыедорскі край быў гатовы ад усёй душы прыняць утрая больш абдзеленых лёсам беларускіх хлопчыкаў і дзяўчынак.

Можа, не ўсё яшчэ страчана?

ПРЭЧ РАДЫЕНУКЛІДЫ?..

ГОМЕЛЬ. (У. Пернікаў.) Сюды зноў ужо ў трэці раз па просьбе шматлікіх жыхароў горада наведаўся народны лекар Кірыл Цыонскі.

Ён праводзіць сеансы лячэння з многімі сотнямі людзей, якія спадзяюцца на збаўленне ад многіх хвароб, што абвастрыліся і пачасціліся ў сувязі з вынікамі чарнобыльскай катастрофы. Многія з іх сцвярджаюць: пасля сеансаў К. Цыонскага яны адчуваюць сябе значна лепш, дзякуючы таму, што лекар змог знізіць радыяцыю ў арганізме. Каб упэўніцца, так гэта ці не, зараз падбіраецца група людзей, якая пасля яго лячэбных сеансаў пройдзе спецыяльнае даследаванне ў Маскве.

ПІЦІЧ НАБЫВАЕ ДРУГОЕ НАРАДЖЭННЕ

ПУХАВІЦКІ РАЁН. (С. Ворскі.) «Неперспектыўная» ў недалёкім мінулым вёска Пціч зусім нядаўна набыла, здаецца, сваё другое нараджэнне.

А дапамаглі ёй гэта зрабіць беларускія пісьменнікі, члены вытворчага аб'яднання «Палліфакт», якія заключылі пагадненне з мясцовым саўгасам і ўзялі ў арэнду 150 гектараў зямлі разам з вёскай.

У перспектыве тут павінна з'явіцца невялікая, але аснашчаная па апошняму слову тэхнікі гаспадарка, у якой будзе пабудаваны свінагадоўчы комплекс, ферма, птушнік. Усё гэта ў будучым яшчэ. А пачалі пісьменнікі сваю задуму са стварэння базы сацыяльнай. Жыхарам вёскі, куды ніколі не заходзіў аўтобус, арандатары аказваюць бясплатныя транспартныя паслугі, па дагавору яны адрамантавалі дарогу, мост цераз раку, прыступілі да бурэння свідравін, каб забяспечыць калодзежнай вадой кожную з 12 хат.

ГРОШЫ ЁСЦЬ, БЫЛІ Б ТАВАРЫ

ІЎЕ. (Г. Міронык.) Існуючыя ўмовы вымушаюць кіраўнікоў гаспадарак, устаноў, прадпрыемстваў шукаць нейкія шляхі для паляпшэння жыцця сваіх работнікаў.

Так, праўленне калгаса «Маладая гвардыя» на агульным сходзе вырашыла павялічыць на 30 працэнтаў зарплату паляводам, жывёлаводам, будаўнікам. Механізатары, якія ў мінулым месяцы атрымалі 280 рублёў, у гэтым ужо маюць 364 рублі. Адпаведна перагледжаны і расцэнкі сезонных работ. Таксама на 20 працэнтаў павялічана зарплата работнікам дзіцячых дашкольных устаноў. Грошы будуць, але ці з'явіцца магчымасць купіць на іх што-небудзь?

ЦІ БЫЦЬ ТРЫКАТАЖНАЙ ФАБРЫЦЫ?

СМАРГОНЬ. З ініцыятывай пабудаваць у горадзе швейна-трыкатажную фабрыку гарвыканкам выходзіў даўно. І вось, атрымана прыемная вестка — выпіска з пратакола пасяджэння прэзідыума Савета Міністраў БССР за подпісам Старшыні Савета Міністраў рэспублікі В. Кебіча: «Згадзіцца з прапановай Міністэрства лёгкай прамысловасці БССР, падтрыманай Дзяржэканомпланам, Дзяржбудам, Дзяржкамэкалогіяй БССР, Мінбудам БССР, Беларусьэнерга і Гродзенскім аблвыканкомам аб будаўніцтве ў Смаргоні швейна-трыкатажнай фабрыкі магутнасцю 0,4 мільёна штук вырабаў у год пры ўмове поўнага забеспячэння працаўнікоў фабрыкі жыллём, аб'ектамі сацыяльна-культурнага прызначэння і ажыццяўленні неабходных прыродаахоўных мерапрыемстваў».

Справа з месца зрушылася, але ці стане дакумент фундаментам, на падставе якога пачнецца ўзвядзенне швейна-трыкатажнай фабрыкі? Пажывём—пабачым.

НЕКРАНУТЫМІ ЗАСТАЛІСЯ ТОЛЬКІ ПРОЦІВАГАЗЫ

МІНСК. У Савецкі РАУС паступіла паведамленне аб крадзяжы са склада грамадзянскай абароны будтрэста № 75 радыёстанцый, 19 дазіметраў, 60 касцюмаў хімабароны і 7 тэлефонных апаратаў.

Мала таго, што гэты склад не абсталяваны ахоўнай сігналізацыяй, дык яшчэ яго супрацоўнікі і люк запаснога выхаду «забылі» зачыніць.

У паветры рытарычна ў чарговы раз павісае пытанне: калі ж мы навучымся парадку ў элементарных пытаннях?

З «ПРАМЕНЕМ» ЛЕПШ НЕ ЖАРТАВАЦЬ

ГРОДНА. (Б. Пракопчык). Летась у абласным цэнтры і Гродзенскім раёне злачынцы 118 разоў узламалі гаражы. Сёлета за 5 месяцаў — ужо 76 разоў.

Такія лічбы прыводзіліся на сустрэчы членаў гаражных кааператываў з кіраўніцтвам абласнога УУС. Як забяспечыць надзейную ахову гаражоў? На сустрэчы абмяркоўваліся некалькі варыянтаў. У прыватнасці, свае паслугі прапанаваў кааператыў «Прамень», у склад якога ўваходзяць былыя воіны-інтэрнацыяналісты, спартсмены. Словам, фізічна моцныя людзі. За адпаведную плату яны гарантуюць поўны парадак.

З УЛІКАМ ЗАЎВАГ

НА IV СЕСІІ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

Крызісны, лавінападобны характар набыла ў рэспубліцы эканамічная і палітычная сітуацыя. Яе можа абвастрыць амаль няўхільнае зніжэнне на 25 — 30 працэнтаў паставак сыравіны, матэрыялаў, камплектуючых на нашы прадпрыемствы. Калі негатыўнай тэндэнцыі не процістаўіць эфектыўныя меры надзвычайнага характару, жыццёвы ўзровень людзей знізіцца да крытычнай рысы.

Учора ўрад рэспублікі зноў прадставіў дэпутатам, што называецца, дапрацаваны і выпраўлены з улікам іх заўваг і прапаноў праект дзяржаўнай праграмы Беларускай ССР па стабілізацыі эканомікі і сацыяльнай абароне насельніцтва. Паводле слоў Леаніда Козіка, які даваў яму характарыстыку, дакумент, збавіўшыся ад дэкларатыўнасці, другарадных дэталей, непатрэбных растлумачэнняў, дакладна гаворыць аб пераходзе да рынку, жорсткім бюджэтным абмежаванні з мэтай фінансавання мер па сацыяльнай абароне, выратаванню ад разарэння сельскай гаспадаркі, структурнай перабудове эканомікі.

Затым свае адносіны да новага праекта, часам вельмі рэзкія, выказалі многія народныя дэпутаты. Сесія падтрымала антыкрызісную праграму ўрада, прыняўшы адпаведную пастанову.

На вячэрнім пасяджэнні дэпутаты абмеркавалі і зацвердзілі праект «Аб надзвычайных мерах па выкананню бюджэту Беларускай ССР на другое паўгоддзе 1991 года».

(БЕЛТА).

Быць Санкт-Пецярбургу?

ЛЕНІНГРАД, 13. **(Кар. ТАСС).** Паводле папярэдніх даных, звыш палавіны жыхароў горада на Няве—54 працэнты—выказаліся за вяртанне яго гістарычнай назвы Санкт-Пецярбург. І хоць апытанне насельніцтва не мае юрыдычнай сілы, грамадская думка будзе ўлічана пры вырашэнні гэтага пытання.

Другога тура не будзе

МАСКВА, 13. **(Кар. РасТАСС Т. Замяціна).** Другога тура выбараў Прэзідэнта Расіі, відаць, не будзе, паведаміў карэспандэнту РасТАСС старшыня Цэнтральнай выбарчай камісіі В. І. Казакоў. Паводле папярэдніх даных, Б. М. Ельцын апярэдзіў усіх супернікаў, набраўшы больш як 50 працэнтаў галасоў выбаршчыкаў.

У цэлым на тэрыторыі РСФСР, паводле неканчаткова падсумаваных паведамленняў акруговых камісій, на выбарчых участках пабывала больш як 70 працэнтаў са 104 мільёнаў расіян, маючых права голасу.

Пастанова Вярхоўнага Савета Беларускай ССР

Аб парадку рэабілітацыі ахвяр палітычных рэпрэсій 20—50-х гадоў у Беларускай ССР

У мэтах устанаўлення адпаведнага парадку ў ажыццяўленні рэабілітацыі ахвяр палітычных рэпрэсій 20—50-х гадоў Вярхоўны Савет Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі **пастанаўляе:**

1. Прызнаць, што неабгрунтавана рэпрэсіраванымі з'яўляюцца грамадзяне Беларускай ССР, СССР, замежных дзяржаў або асобы без грамадзянства, прыцягнутыя на тэрыторыі Беларускай ССР судовымі або несудовымі органамі па палітычных, сацыяльных, нацыянальных, рэлігійных або іншых матывах да крымінальнай адказнасці за дзяржаўныя (контррэвалюцыйныя) злачынствы, а таксама па гэтых жа матывах падвергнутыя ссылцы, высылцы, накіраванню на спецпасяленне, выдаленню за межы Беларускай ССР у адміністрацыйным парадку.

2. На падставе выкладзенага рэабілітацыі падлягаюць:

а) асобы, незаконна асуджаныя судамі па абвінавачанню ва ўчыненні дзяржаўных (контррэвалюцыйных) злачынстваў, за выключэннем выпадкаў, указаных у гэтай пастанове;

б) асобы, рэпрэсіраваныя па рашэннях несудовых органаў: калегій і асобых нарад ВЧК, ДПУ—АДПУ, НКУС, МДБ, «двоек», «троек» ДПУ, УНКУС —НКУС;

в) сяляне, члены іх сем'яў і іншыя грамадзяне, якія незаконна падвергліся ссылцы, высылцы, накіраванню на спецпасяленні, выдаленню за межы Беларускай ССР у адміністрацыйным парадку.

3. Патрабаванні аб рэабілітацыі могуць узбудзіць родныя, блізкія сваякі рэпрэсіраваных, а таксама іншыя зацікаўленыя грамадзяне і арганізацыі.

4. Вызначыць наступны парадак рэабілітацыі асоб на падставах, прадугледжаных гэтай пастановай:

а) Пракуратура Беларускай ССР, пракуратуры абласцей правяраюць усе справы з прыгаворамі судоў за перыяд 20—50-х гадоў аб дзяржаўных (контррэвалюцыйных) злачынствах, не адмененымі да моманту прыняцця гэтай пастановы. Пры адсутнасці доказаў віны ва ўчыненні гэтых злачынстваў незаконныя судовыя пастановы апратэстоўваюцца і справы з пратэстамі накіроўваюцца ў суд.

У адносінах да асоб, асуджаных за злачынствы, пералічаныя ў пункце 8 гэтай пастановы, органы пракуратуры састаўляюць заключэнні і пры наяўнасці заяў аб рэабілітацыі накіроўваюць справы ў суд для прыняцця рашэння.

Справы, разгледжаныя ў несудовым парадку, рашэнні па якіх не адменены, пераглядаюцца органамі пракуратуры і дзяржаўнай бяспекі з састаўленнем заключэння на кожнага рэпрэсіраванага грамадзяніна. Дакументы аб рэабілітацыі асоб па гэтых справах выдаюць органы пракуратуры.

Заключэнні на асоб, якія падлягаюць і не падлягаюць рэабілітацыі, могуць быць праверана і адменены вышэйстаячым пракурорам.

б) Справы, якія паступілі ў суд з пратэстамі або заключэннямі пракурора, разглядаюцца ў судовых пасяджэннях ва ўстаноўленым законам парадку:

на асуджаных судамі — тымі судамі, якімі выносіліся апошнія судовыя рашэнні. Справы, па якіх прыгаворы, прысуды, пастановы былі вынесены ліквідаванымі або расфарміраванымі судамі, а таксама ваеннымі трыбуналамі ў адносінах да грамадзянскіх асоб, перадаюцца на разгляд тых судоў, да падсуднасці якіх гэтыя справы аднесены ў адпаведнасці з дзеючым крымінальна-працэсуальным заканадаўствам.

Асобе, прызнанай судом не падлягаючай рэабілітацыі, уручаецца копія прысуду (пастановы). У выпадку ўстанаўлення факта неабгрунтаванага асуджэння асобы або асобы, пакаранай па рашэнню несудовага органа і ў далейшым рэабілітаванай — ёй або яе блізкім сваякам выдаецца дакумент аб рэабілітацыі. Прысуд (пастанова) суда можа быць апратэставаны або абскарджаны ва ўстаноўленым законам парадку.

в) Органы дзяржаўнай бяспекі і ўнутраных спраў Беларускай ССР устанаўліваюць факт прымянення ссылкі, высылкі, накіравання на спецпасяленне, выдалення за межы рэспублікі ў адміністрацыйным парадку і састаўляюць заключэнне па кожнаму факту прымянення ўказаных вышэй адміністрацыйных мер уздзеяння. Пры паступленні заяў зацікаўленых асоб або арганізацый і адсутнасці падстаў для адмовы органы ўнутраных спраў Беларускай ССР выдаюць дакумент аб рэабілітацыі.

Рашэнні органаў унутраных спраў аб адмове ў выдачы дакумента аб рэабілітацыі могуць быць абскарджаны ў судовым парадку.

У выпадку адсутнасці афіцыяльных дакументаў аб канфіскацыі або адабранні маёмасці факт адабрання або канфіскацыі ўстанаўліваецца шляхам апытання сведак або збору іншых доказаў пры садзейнічанні архіўных устаноў, дзяржаўных і грамадскіх арганізацый.

Матэрыялы аб канфіскацыі, адабранні або страце маёмасці, што належала асобам, якія падвергліся неабгрунтаваным рэпрэсіям, накіроўваюцца на разгляд у камісіі пры абласных і Мінскім гарадскім Саветах народных дэпутатаў па аказанню садзейнічання ў забеспячэнні правоў ахвяр палітычных рэпрэсій 20—50-х гадоў і ўвекавечанні іх памяці.

5. У адносінах да іншых асоб, пакараных у крымінальным і адміністрацыйным парадку і абмежаваных у правах, але не ўпамянутых у гэтай пастанове, захоўваецца парадак перагляду судовых спраў і адміністрацыйных рашэнняў, устаноўлены дзеючым заканадаўствам Беларускай ССР.

(Заканчэнне на 2-й стар.).

Пытанне жыцця

Да адкрыцця II з'езда ТБМ

...БО БАЦЬКА І МАЦІ І РОДНАЯ МОВА, УЗНЯТАЯ К СЛАВЕ АМАЛЬ З НЕБЫЦЦЯ, ПАЭТАЎ НАТХНЁНЫМ І ВЕЛІЧНЫМ СЛОВАМ, ДЛЯ БЕЛАРУСАЎ — ПЫТАННЕ ЖЫЦЦЯ.

Гэтыя вядомыя паэтычныя радкі, безумоўна, шчыра падзяляюць усе прыхільнікі роднага слова, якія два гады назад аб'ядналіся ў Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны. Бо мэта новай грамадскай арганізацыі якраз праз адраджэнне мовы вярнуць народу яго душу, гісторыю, культуру.

Сёння ў Мінску адкрываецца другі з'езд ТБМ, пра які нашы спецыяльныя карэспандэнты раскажуць у наступных нумарах.

Напярэдадні ж мы прапанавалі двум вучоным — «фізіку» і «лірыку» падзяліцца сваімі развагамі: дык ці з'яўляецца родная мова пытаннем жыцця для беларусаў?

А. А. БОГУШ,
загадчык лабараторыі фізікі высокіх энергій Інстытута фізікі АН БССР, доктар фізіка-матэматычных навук:

— Хачу прызнацца, што мне ў сваім жыцці прыйшлося вывучаць беларускую мову ўсяго тры гады. Дзяцінства прайшло на Гродзеншчыне, у тагачаснай Заходняй Беларусі — і родную мову ў 1935—36 гадах нам выкладалі па-польску, чыталі і пісалі мы лацінкай. Нават у царкве поп гаварыў казань па-польску... І калі пасля 39-га з'явілася магчымасць сапраўды дапасці да роднага слова, да літаратуры, гэта незвычайна ўздымала наша пачуццё чалавечай годнасці, свабоды. Гэта было сапраўды пытанне жыцця.

Як жа дайшло да таго, што незабароненая, цяпер дзяржаўная мова стала «рытуальным прыдаткам» для беларускай рэспублікі? Аб прычынах гаварылася шмат, яны вядомыя. Мяне асабіста заўсёды закранаў за жывое спробы пакінуць за беларускай мовай функцыі адно толькі побытавай гамонкі, якой закрыта дарога ў афіцыяльныя ўстановы, у навуку...

Свае навукова-папулярныя працы па фізіцы я друкую пераважна па-беларуску. Некалькі гадоў назад мне давялося быць рэцэнзентам «Беларускага слоўніка тэрмінаў па фізіцы і астраноміі», які ўклаў А. Болсун. Дык вось, я б удакладніў так: беларусізацыя не столькі пытанне жыцця, колькі — жыццёвай пазіцыі нашых суграмадзян. У нашым інстытуце (калі не лічыць эпізадычных выступленняў) за доўгія гады ніводзін вучоны савет не быў праведзены па-беларуску. Але працаваў, скажам, мастак Рагалевіч, які яшчэ да закона, «да перабудовы» рабіў усе надпісы і шыльды на роднай мове. Гэтаксама прыгадаю, як мне за ўвесь час выкладчыцкай работы давялося сустрэць толькі аднаго студэнта-фізіка, які адказваў на экзаменах па-беларуску. Мне думаецца, пазіцыя якраз такіх людзей павярнула і паварочвае нашу моўную палітыку ў разумны кірунак.

Дарэчы сказаць, што і ў інстытуце фізікі ўтварылася суполка ТБМ, якая аб'ядноўвае каля трыццаці чалавек. На апошнім сходзе выбралі свайго дэлегата на з'езд таварыства. Мы жадаем усім яго ўдзельнікам плённай работы.

А. Я. МІХНЕВІЧ,
прарэктар Інстытута замежных моў, доктар філалагічных навук:

— Гісторыя дае нам розныя прыклады, якія могуць абвергнуць сцвярджэнне: кожная нацыя жыве і памірае са сваёй мовай. Скажам, старажытныя лаціняне зніклі як народ, але мова і сёння служыць спецыялістам усяго свету. А вось сербы і харваты карыстаюцца агульнай сербскахарвацкай мовай; а адна з першых па ўзроўню жыцця нацый — швейцарцы — не маюць пры тым сваёй «швейцарскай» мовы.

Здавалася б, калі, па такой логіцы, і беларуская мова «сальецца» з якой іншай, нічога страшнага не адбудзецца. Але ж мова — не проста сродак перадачы інфармацыі, які можа быць з лёгкасцю заменены. Яна—вынік утварэння нацыі (калі разглядаць нацыю як кансалідацыю плямёнаў у агульным эканамічным рынку, то яе літаратурная мова і ўзнікае найперш з неабходнасці абслугоўваць гэты рынак). Пазней мова сапраўды бярэ на сябе «нацыязахавальныя» функцыі, бо з'яўляецца той унікальнай субстанцыяй, якая канцэнтруе і зберагае духоўную адметнасць этнасу. Увесь свет прыходзіць да разумення гэтага. Скажам, якая можа быць шкода французскай мове, калі ў Парыжы з'явіцца некалькі, напрыклад, англійскіх шыльдаў? Але тым не менш там існуе спецыяльны камітэт, які сочыць за «франкамоўным парадкам» і можа нават накласці штраф на яго парушальнікаў. Чаму б не зрабіць такі «мітынг назваў» у родным Мінску? Чаму б не паказаць, што мы рашуча выступаем за беларусізацыю твару сваёй сталіцы?.. Беларуская мова па колькасці носьбітаў займае дзесьці 76-е месца ў свеце — і сярод соцень і соцень моў гэта зусім прыстойнае месца. Прыстойным яно павінна быць і дома.

Ці будзем мы жыць без сваёй мовы? Вядома, нямы чалавек нідзе не загінуў ад свайго недахопу, і як людзі мы будзем працягваць нейкае існаванне... Але знікне наша адметнасць, наканаваная нам гісторыяй, ды і сусветная культура панясе страту, падвергнецца эрозіі. Бо толькі ўнутрана складаная сістэма мае шанцы выжыць. Шлях жа спрашчэння, аднастайнасці — гэта шлях рэгрэсу. І як мы зразумелі, напрыклад, што ліквідацыя многіх і розных партый прывяла нашу краіну да катастрафічных сацыяльна-палітычных вынікаў, так павінны зразумець, што сціранне многіх і розных моў будзе таксама з'явай негатыўнай.

Як галасавалі дэпутаты-камуністы

У прэс-службу ЦК Кампартыі Беларусі паступаюць шматлікія просьбы камуністаў расказаць пра тое, як галасавалі народныя дэпутаты БССР, члены КПСС, за прыняцце Пастановы сесіі Вярхоўнага Савета рэспублікі «Аб праекце Саюзнага дагавора». Паводле наяўных даных, за прыняцце вышэйназванай Пастановы выказаліся 216 народных дэпутатаў. Супраць прагаласаваў член КПСС дэпутат Жыдзяляеў І. І, кіраўнік будаўнічага трэста № 18, г. Орша. Устрымаліся дэпутаты-камуністы Багаўцоў Э. А., слесар Бабруйскага завода аўтатрактарных дэталей, Гілевіч Н. С., старшыня пастаяннай камісіі Вярхоўнага Савета БССР, Лябедзька А. В., намеснік старшыні пастаяннай камісіі Вярхоўнага Савета БССР, Міцько П. А., галоўны ўрач Смалявіцкай цэнтральнай раённай бальніцы, Сасноў А. В., старшыня пастаяннай камісіі Вярхоўнага Савета БССР, Сукач М. Д., дырэктар міжгаспадарчага прадпрыемства «Стадолічы» Лельчыцкага раёна, Шымчук Е. П., старшыня калгаса «Запаветы Леніна» Бярозаўскага раёна і іншыя. Не галасавалі: Лапаухаў І. К., старшыня калгага «Беларусь» Браслаўскага раёна, Мацкевіч Н. В., старшыня Мінскага абласнога ўпраўлення Беларускага таварыства інвалідаў, Холад П. І., дырэктар вучэбна-спартыўнай базы ДСТ Белсавета «Ураджай», Цялежнікаў В. І., дырэктар Полацкага камбіната будматэрыялаў і іншыя.

За захаванне назвы Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік прагаласавала 146 дэпутатаў. Супраць гэтай назвы прагаласавалі дэпутаты-камуністы Лукашэнка А. Г., дырэктар саўгаса «Гарадзец» Шклоўскага раёна, Сушкевіч Б. І., намеснік старшыні Дзяржтэлерадыё БССР, Шушкевіч С. С., першы намеснік Старшыні Вярхоўнага Савета БССР, Юркевіч Н. А., дырэктар Гродзенскай абутковай фабрыкі «Нёман», устрымаліся — Анісенка Т. М., намеснік дырэктара Віцебскага УПП глухіх, Бойка Н. І., старшыня прафкома Мінскага мотавелазавода, Давідовіч С Ф., аператыўны дзяжурны УУС Мінскага аблвыканкома, Жуковіч Е. Б., старшыня пастаяннай камісіі Вярхоўнага Савета БССР, Захарэнка В. В., дырэктар Віцебскага камбіната шаўковых тканін, Кудравец В. М., старшыня Гродзенскага гарвыканкома, Кузняцоў В. М., старшыня Савецкага райвыканкома г. Мінска, Паўлаў В. В., ваеннаслужачы, Русак В. Л., намеснік старшыні пастаяннай камісіі Вярхоўнага Савета БССР. Смоляр І. Н., старшыня пастаяннай камісіі Вярхоўнага Савета БССР, не галасавалі — Какарэка Г. Г., дырэктар Аршанскага льнокамбіната, Лазебнік В. М., начальнік Мінскай спецшколы МУС, Леўчык В. К., старшыня пастаяннай камісіі Вярхоўнага Савета БССР, Макейчанка Б. А., намеснік старшыні Дзяржэканомплана БССР і іншыя.

Прэс-служба ЦК КПБ.

А пра добрае маўчаць

Мы, ветэраны вайны і працы г. Гомеля, да глыбіні душы абураны некаторымі сродкамі масавай інфармацыі, якія працягваюць мусіраваць пытанне аб уласнасці КПСС, падбухторваючы тым самым сотні яе палітычных праціўнікаў на антыправавыя дзеянні, аж да насільнага захопу маёмасці партыі.

Ініцыятары кампаніі за нацыяналізацыю ўласнасці КПСС маюць зусім пэўную мэту: саштурхнуць КПСС з палітычнай арэны, пазбавіўшы яе законнай маёмасці. У імя дасягнення гэтай мэты «заступнікі» народа ідуць па шляху расколу грамадства.

Вырываючы Леніна, КПСС з багатай гісторыі нашай дзяржавы, яны ўзялі на ўзбраенне самыя чорныя старонкі. А пра заслугі камуністаў перад народам, краінай лічаць за лепшае маўчаць.

У гэтай абстаноўцы мы, камуністы, ветэраны партыі, вайны і працы, не можам заставацца абыякавымі да таго, што адбываецца. Мы заклікаем усіх, хто раздзяляе нашы погляды, да адзінства, згуртаванасці, узаемадапамогі. Рашуча скажам нашым палітычным праціўнікам: партыйная ўласнасць належыць камуністам і толькі ім. І ніхто не мае права замахвацца на яе.

По даручэнню савета ветэранаў партыі Чыгуначнага раёна г. Гомеля яго старшыня І. ЖЫХАРАЎ.

ЧАС ПАДПІСАННЯ У ДРУК: ПА ГРАФІКУ 21.05, НУМАР ПАДПІСАНЫ У 21.05.

АЁС РОДНАЙ МОВЫ

Зорка Венера над Украінай

Агульнавядома, што 1991 год па рашэнні ЮНЕСКА аб'яўлены годам Максіма Багдановіча. Не застаёмся ў баку ад ушанавання памяці слаўнага сына зямлі беларускай і мы, яго землякі, якія, як і ён калісьці, жывём на ўкраінскай зямлі.

Не так даўно я знаёміў сваіх выхаванцаў у гуртку «Мова нашых пабрацімаў» з братняй беларускай мовай. Прачыталі шмат твораў беларускіх паэтаў і пісьменнікаў. Скажу шчыра, што вершы Максіма Багдановіча поруч з творамі Янкі Купалы, Якуба Коласа, Уладзіміра Караткевіча і Пімена Панчанкі заўсёды прываблівалі ўвагу маіх выхаванцаў. Таму калі я на адной з класных гадзін прапанаваў ім правесці літаратурна-музычную гадзіну, прысвечаную 100-годдзю Максіма Багдановіча, то з 29 вучняў 10 «А» класа раўнадушных не засталося ніводнага.

У падрыхтоўцы гадзіны вялікую дапамогу аказала нам... фірма грамзапісу «Мелодыя», якая надоечы выпусціла дыск-гігант вершаў паэта «Вянок». Якія цудоўныя падабраны там яговыя вершы: «Тэрцыны», «Трыялет», «Слуцкія ткачыхі», «Санет», «Песняру...» Каля 30 хвілін гучыць канцэрт на пласцінцы, і гэтыя 30 хвілін падарылі нам вялікую асалоду Багдановічавага слова.

А на заканчэнне хачу сказаць яшчэ вось аб чым. Зараз у беларускім друку дыскутуецца пытанне аб тым, каб перавезці прах паэта на Беларусь. Асабіста я супраць гэтай акцыі. Ялцінская, крымская, украінская зямля прыняла яго цела ў свае нетры, дзе ён спачывае вось ужо на працягу доўгіх гадоў, і зараз раскопваць магілу — прабачце, гэта нечым нагадвае вандалізм! Не прыйшло ж у галаву палякам перавозіць прах Фрэдэрыка Шапэна з Францыі ў Польшчу. А ад таго, што прах Шапэна спачывае не на варшаўскім ці кракаўскім цвінтары, папулярнасць яго сярод палякаў не зменшылася. Гэтак сама і паэзія Максіма Багдановіча жыве ў кожным сэрцы сапраўднага беларуса, дзе б ён ні жыў! А кожны, хто хоча пакланіцца праху паэта, — можа зрабіць гэта, наведаўшы горад-курорт Ялту, — мытні паміж Беларуссю і Украінай пакуль што няма, і дасць Бог розуму нашым палітыкам, не будзе: мы адзіны славянскі народ і нам няма чаго дзяліць паміж сабою.

Прах Багдановіча не трэба трывожыць. Трэба выдаць поўны збор ягоных твораў,—грунтоўнае, акадэмічнае выданне, —такім тыражом, каб ён прыйшоў у кожную беларускую сям'ю, дзе б яна ні жыла. Гэта будзе лепшым помнікам Паэту.

П. КАПЧЫК,
філолаг.
Хмяльніцкая вобласць.

Хроніка беларусізацыі

МАЗЫР

○ **У ГОРАДЗЕ І РАЁНЕ** рэзка павялічваецца колькасць беларускамоўных класаў і школ. Ужо ў наступным навучальным годзе завершыцца пераход усіх школ раёна і дадаткова да дзейнічаючых — трох сярэдніх школ горада на родную мову.

○ **БОЛЬШАСЦЬ ШКОЛ** і іншых навучальных устаноў горада, а таксама ўсе школы раёна вядуць справаводства на беларускай мове.

○ **НА ЎСІХ ФАКУЛЬТЭТАХ** мазырскага педагагічнага інстытута імя Н. К. Крупскай уведзены ўступныя экзамены па беларускай мове і літаратуры (вусна). Пэўная частка выкладчыкаў розных вучэбных прадметаў і кафедраў (філасофіі і паліталогіі, гісторыі, паліталогіі, педагогікі і псіхалогіі) ужо чытае лекцыі і праводзіць практычныя заняткі па беларускай мове.

○ **ВА ЎСІХ БІБЛІЯТЭЧНЫХ** установах горада і вёсак поўнасцю завершана афармленне экспазіцый на беларускай мове.

○ **ПАЧЫНАЮЧЫ З ГЭТАГА ГОДА,** амаль у палавіне сельскіх Саветаў усе грамадзянскія абрады праводзяцца толькі на беларускай мове.

○ **У РАЁНЕ РАСПАЧАТА** работа па афармленню тапанімічных назваў населеных пунктаў, вуліц, шыльдаў на роднай мове.

○ **ПРЫ ЦЭНТРАЛЬНАЙ БІБЛІЯТЭЦЫ** імя А. Пушкіна ў Мазыры адкрыты курсы беларускай мовы.

«Каб не ўмёрлі!»

Гартаючы старонкі штотыднёвіка Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны «Наша слова»

У адным з апошніх нумароў «Нашага слова» надрукаваны ліст Баранавіцкай гарадской рады ТБМ імя Ф. Скарыны. У ім актывісты таварыства, у прыватнасці, пішуць: «Даўно ўжо пара перастаць наракаць і рабіць практычныя высілкі». Гэта заўвага зроблена ў дачыненні да публікацый, дзе адны нараканні на гаротны стан роднай мовы і няма ніякіх канструктыўных прапаноў.

У асноўным пагаджаючыся з гэтым папрокам, усё ж заўважу: і аўтары, і калектыў «Нашага слова» многае робяць дзеля таго, каб мова стала гаспадыняй у нашым краі. З нумара ў нумар заўважна сталее і набіраецца вопыту газета, дэвіз якой: «Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!» І калі леташнія нумары друкаванага органа ТБМ імя Ф. Скарыны, сапраўды, згадвалі школьна-асветніцкі бюлетэнь, то цяпер аблічча газеты істотна змянілася.

Што датычыць вяртання спадчыны, то ў газеце сталую прапіску атрымалі матэрыялы беларускай эміграцыі. Так, з лонданскага часопіса «Голас часу» перадрукаваны цікавы артыкул Юры Весялоўскага «Беларусь пасля падзелу Рэчы Паспалітай». Гісторыкам літаратуры, ды і ўсім аматарам мінуўшчыны, безумоўна, даспадобы прыйшоўся ўрывак з успамінаў Аляксандры Саковіч «Пра тое, што ў сэрцы». Дагэтуль нарыс друкаваўся толькі ў ЗША. Не з меншай цікавасцю чытаюцца і вернутыя да сучаснага чытача матэрыялы беларускіх выданняў пачатку стагоддзя. Як прыклад—публікацыі Вінцука Цітовіча «З нашага жыцця» і «Яшчэ раз аб «Крестьянине», што друкаваліся ў свой час у «Нашай ніве». Толькі невялікая заўвага рэдакцыі: пажадана, каб падобныя публікацыі даваліся з пэўным каментарыем. Бо «Наша слова» чытаюць не толькі навукоўцы, гісторыкі літаратуры, але і тыя, хто з дапамогай згаданай публікацыі, магчыма, упершыню, дазнаўся пра В. Цітовіча.

Дарэчы, пра передрукі. На мой погляд, не след даваць іх з сённяшніх старонак «ЛіМа», «Народнай газеты», «Добрага вечара»... Свядомы беларус, які чытае «Наша слова», безумоўна ж, чытае і гэтыя выданні. Іншая справа, што тое-сёе можа быць упушчана. Але ж тады гэтую мэту — «не прапусціце!» — можа выканаць кароценькі дайджэст «Нашага слова».

Газета найперш газета, калі жыве не аднымі асветніцкімі мэтамі, а турбуецца за вастрыню свайго публіцыстычнага ўплыву на сённяшні дзень. Гэтую вынову, па ўсім відаць, і ўзялі на ўзбраенне ў калектыве «Нашага слова». Асабліва заўважна гэта з тае пары, як бюлетэнь «вылузаўся» са сваіх кароценькіх шорцікаў, стаў газетай штотыднёвай. Ужо ў другім нумары за сёлетні год «Наша слова» рубам ставіць пытанне: «Якую ніву ўрабляем?» Менавіта такую назву носіць артыкул галоўнага рэдактара Эрнэста Ялугіна. Найменш у яго выступленні разваг пра родную мову. Але якраз гэтая публікацыя запэўнівае, што мова—катэгорыя палітычная. Асабліва цяпер. «Партыі ствараюцца і распадаюцца ў залежнасці ад сацыяльных патрэб грамадства,—народ застаецца. А мова—яго душа. Яна сыходзіць у нябыт тады, калі знікае сам носьбіт мовы. Станем дбаць пра сваю душу—будзем і самі на гэтай зямлі». Публіцыстычны запал, глыбокі сардэчны клопат аб роднай мове—і ў выступленнях пісьменнікаў Янкі Брыля, Міхася Тычыны, Уладзіміра Дамашэвіча, Сяргея Дубаўца...

У нядаўнім звароце Рэспубліканскай рады ТБМ імя Ф. Скарыны да народных дэпутатаў ёсць сумная статыстыка: «...зарэгістравана 71 рэгіянальная арганізацыя, а толькі сельскіх раёнаў у рэспубліцы налічваецца 117». Дык ці не да арганізаванай працы ў клопаце адраджэння мовы і павінны быць скіраваны практычныя высілкі газеты? Пытанне рытарычнае, і ў рэдакцыі гэта разумеюць. Усё часцей «Наша слова» выпраўляе сваіх аўтараў па канкрэтных адрасах. І шчыра, без лірычнага, эмацыянальнага замілавання, з адлюстраваннем усіх складанасцей вядзецца расказ пра пашырэнне ўжытку роднай мовы.

Багатыя, шматгранныя старонкі ў «Нашага слова», мноства імёнаў згадваецца штонумар. Аднолькава карысная газета сваёй інфармацыяй пісьменніку, навукоўцу, студэнту, школьніку. Гутарачы неяк са сваім знаёмцам, пачуў ад яго такое: «Калі б жыў за межамі рэспублікі і хацеў ведаць, што дзеецца на Беларусі, то абавязкова б падпісаўся на «ЛіМ», «Звязду»... А я б яшчэ дадаў: «...След кожнаму падпісацца на «Наша слова».

А. КАРЛЮКЕВІЧ,
ваеннаслужачы.

Самі сябе не паважаем

Тэлесерыял «Плач перапёлкі» на Цэнтральным тэлебачанні. Чаму не на Беларускім!

Зноў, у каторы ўжо раз, з крыўдай думаю: ну калі мы, нарэшце, пачнём паважаць самі сябе? Няўжо так ніколі і не зразумеем, што без гэтага перастануць паважаць нас, беларусаў, іншыя? Дый ці будзем мы нацыяй, адзіным народам, калі канчаткова (і добраахвотна) страцім пачуццё ўласнай годнасці?

На гэтыя горкія разважанні падштурхнуў фільм «Плач перапёлкі», створаны на кінастудыі «Беларусьфільм». Дакладней — сітуацыя, што склалася вакол яго дэманстрацыі па тэлебачанні.

Сёння, як і кожны вечар на гэтым тыдні, многія з вас, чытачы, уключаць тэлевізар, каб паглядзець працяг 9-серыйнай стужкі, знятай па раманах Івана Чыгрынава «Плач перапёлкі», «Апраўданне крыві», «Свае і чужынцы». Шчыра парадуюцца, што ўся краіна адчуе веліч духу беларускага народа, атмасферу ваеннага жыцця на вёсцы, убачаць нашы прыгожыя мясціны...

Аднак, мабыць, не многія ведаюць, што створаны яшчэ і нацыянальны варыянт фільма. Прычым гэта не толькі даніна павагі беларускай культуры, але і проста лагічны крок з пункту гледжання здаровага сэнсу: «Плач перапёлкі» зроблены поўнасцю на беларускім матэрыяле, усе знятыя ў фільме акцёры—нашы, беларускія. Стваральнікі меркавалі, што нацыянальны варыянт стужкі будзе паказаны па рэспубліканскім ТБ адначасова з прэм'ерным паказам па ЦТ — каб у беларускага гледача быў выбар, што глядзець і на якой мове глядзець. Творчай групай фільма было прыкладзена шмат намаганняў, каб не спазніцца, паспець у тэрмін.

— Але аказалася, гэта нікому не патрэбна. Дабіваючыся магчымасці зрабіць беларускі варыянт, мы не ўяўлялі, што так можа здарыцца,— усхвалявана апавядае народны артыст БССР кінарэжысёр І. Дабралюбаў (нагадаю, у яго рэжысёрскім «паслужным спісе» такія папулярныя фільмы, як «Белыя росы», «Расклад на паслязаўтра», «Трэцяга не дадзена», «Іван Макаравіч», іншыя).

Прашу Ігара Міхайлавіча расказаць пра сітуацыю падрабязней.

— Пастаноўку серыяла фінансавала ЦТ: у рэспубліцы не знайшлося сродкаў. Аднак мы выношвалі ідэю зрабіць паралельна і нацыянальны варыянт для БТ. Звярнуліся ў Міністэрства культуры БССР па матэрыяльную падтрымку. Там і рады былі б дапамагчы, ды Мінфін адмовіў: няма грошай. Тады я звярнуўся да Прэм'ер-міністра В. Кебіча. Ён зразумеў важнасць прапановы, і Саўмін выдзеліў невялікую суму на стварэнне нацыянальнага варыянта фільма «Плач перапёлкі». А цяпер вось і думай: а мо дарэмна траціліся і грошы, і нервовыя клеткі? Справу ж мы рабілі, прабачце, не дзеля «птушачкі» ў справаздачы!..

— Рэспубліканскае тэлебачанне было інфармавана аб стварэнні беларускага варыянта?

— Канешне. Але кіраўніцтва БТ прыняло іншае рашэнне: паказаць серыял у ліпені, да дня вызвалення Беларусі.

Уявіце: чалавек паглядзеў шматсерыйны фільм па ЦТ — дык ці захоча яшчэ раз глядзець яго — хай сабе і ў беларускім варыянце — праз тыдзень-другі? Наўрад.

Няўжо чыноўнікам ўсё роўна? Няўжо зноў душы бярэ ў палон абыякавасць: абы зручней жылося?!

— Днямі ў ВС БССР прыняты Закон аб культуры. Здаецца, усе адабраюць яго, усе—«за». На словах. А што маем на справе,—справядліва абураецца І. М. Дабралюбаў.

Ящчэ ж у нас прыняты і Закон аб мовах—памятаеце? Мы так многа і прыгожа (ужо па звычцы?) гаворым пра вяртанне ў штодзённы ужытак роднай мовы, пра павагу да яе. Гаворым...

І апошняе. Зараз увайшло ў моду слова «прэзентацыя». Чаму б не ўзяць за правіла рабіць прэзентацыю (ці прасцей кажучы—прадстаўленне) на рэспубліканскім тэлебачанні цікавых, значных твораў беларускага мастацтва.

Гэта была б добрая магчымасць зацікавіць людзей, далучыць да Прыгожага і, з другога боку,—выхаванне гонару за беларускую нацыянальную культуру.

...Хто будзе паважаць нас, калі мы самі сябе паважаць не будзем?

Т. ПАДАЛЯК.

МОВА НЕ ЎСЁ СЦЕРПІЦЬ

НЕВЯЛІКАЯ інфармацыя пад загалоўкам «Крамольны мяккі знак» («Звязда, № 86 ад 2 мая г. г.) выклікала жаданне выказаць тыя думкі наконт стану сучаснай беларускай мовы, якія назбіраліся за апошнія гады. А другі з'езд Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны прыспешвае зрабіць гэта напярэдадні яго адкрыцця.

Паведамленне аб тым, што Савет Міністраў БССР даручыў Акадэміі навук БССР распрацаваць праграму ўдасканалення правапісу беларускай мовы і правесці спецыяльную навукова-практычную канферэнцыю па гэтай тэме, я сустрэў з задавальненнем. Але непакоіць тое, што за апошнія гады наша мова падвяргаецца ўздзеянню з боку тых навукоўцаў, літаратараў, журналістаў, якія не лічацца з існуючымі нормамі і пры ўсякім зручным выпадку імкнуцца ўставіць у аўтарскі тэкст нешта сваё, узятае, напэўна, з гаворак той мясцовасці, дзе яны нарадзіліся і выраслі, і хочуць, відаць, каб так гаварылі на ўсёй Беларусі.

Прывяду прыклады. Некалькі гадоў назад давялося прачытаць у «ЛіМе» слова «напрыканцы». А потым яно ўсё часцей пачало сустракацца на старонках газет, часопісаў, гучаць па радыё і тэлебачанню. Перагартаў некалькі слоўнікаў, у тым ліку «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы» і «Русско-белорусский словарь». Няма там такога слова.

Усё часцей пішуць і па радыё гавораць не «выстаўка», а «выстава». І нешта ніхто з навукоўцаў-мовазнаўцаў не пярэчыць гэтаму. І так, і гэтак прыкідваю: як здараюцца такія метамарфозы са словамі? Відаць, слова «выстаўка» падалося некаму як памяншальна-ласкальнае з суфіксам -к-, а калі так, то павінна быць слова і без гэтага суфікса. Але словаўтварэнне па такому спосабу можа прывесці да недарэчнасці. Можна, напрыклад, адкінуць суфікс -к- у некалькіх дзесятках слоў і атрымаць: «выклада», «вытрыма», «вышыва», «выправа», «вываза», «выхада». А далей-болей — яшчэ цікавей: «ластава» «кнігава», «нажова», «вёса», «прымава»...

Да нядаўняга часу лічылася, што людзі жывуць па **закону,** гавораць па **тэлефону,** наладжваюць спаборніцтвы па **футболу.** Але ў апошнія гады ў падкрэсленых словах змяняюць канчатак -у на -е. Іншы раз, калі чуеш такое, крычаць хочацца: па якой тэлефоне? па якой футболе, законе і г. д.? Гэта ж словы — мужчынскага роду назоўнікі ў давальным склоне з прыназоўнікам, а не ў месным. Каб лепш пераканацца ў гэтым, паглядзім, як скланяюцца гэтыя словы ў рускай мове. Тое ж самае ўбачым, калі праскланяем словы «тэлебачанне», «радыёвяшчанне», «здарэнне», «зацьменне», а таксама многія іншыя, у тым ліку і «землетрасенне», якое цяпер выцясняецца словам «землятрус», хаця зноў жа ў слоўніках такога слова няма. Відаць, некаму вельмі хочацца зрабіць мову такой, каб яна як мага больш адрознівалася ад рускай. Але такім чынам роднай беларускай мове робіцца мядзведжая паслуга. Адбываецца толькі тое, што яшчэ большая колькасць людзей адмаўляецца гаварыць па-беларуску.

Тут я прадбачу папрок ад асобных чытачоў, што вельмі часта спасылаюся на мову рускую. Але што ў гэтым страшнага? Гэта дзве мовы як родныя сёстры падобныя між сабой, паходзяць яны з аднаго кораня. Яны як бы пранікаюць адна ў адну на пэўнай тэрыторыі абедзьвух братніх рэспублік. І нельга паміж імі правесці моўную мяжу, як можна, напрыклад, правесці межы адміністрацыйныя.

Да 1924 года адміністрацыйная мяжа аддзяляла нашу мясцовасць ад Беларусі і ўсе мы тут лічыліся рускімі. Потым недзе ў «вярхах» вырашана было, што мы ўсё ж больш беларусы. Мяжа была перанесена больш як на сотню кіламетраў на ўсход. А мова мясцовага насельніцтва, — як на Віцебшчыне, так і на Магілёўшчыне, і Гомельшчыне, — якой была, такой і засталася. Яна беларуская, але з моўным уплывам на яе рускай. Я ўжо не першы раз гавару аб гэтым. А на ўсход ад Беларусі аж да самага Смаленска беларуская мова таксама пранікае ў рускую. Нядаўна аб гэтым гаварыў у сваім выступленні па тэлебачанню Старшыня Вярхоўнага Савета СССР А. Лук'янаў, які сказаў, што і ў Смаленску, на яго радзіме, людзі гавораць на дыялекце, у якім адчуваецца моцны ўплыў беларускай і ўкраінскай моў.

Вядома, няварта спрачацца, які дыялект лепшы, але трэба прызнаць усё ж, што ва ўсходняй частцы Беларусі (маецца на ўвазе карэннае, вясковае насельніцтва) гавораць крыху не так, як у заходняй, а на Палессі адчуваецца моцны ўплыў украінскай мовы. Але літаратурная мова павінна быць адна са сваімі законамі, якімі з'яўляюцца граматыка, правапіс, арфаграфічны слоўнік. Ды цяпер гэтыя законы занадта часта парушаюцца і перш за ўсё тымі, хто павінен клапаціцца аб іх выкананні.

Вось тут і ўзнікае трывога: а што, калі гэтыя людзі, не параіўшыся з усім народам, не маючай адбыцца навукова-практычнай канферэнцыі перапішуць гэтыя моўныя законы па свайму разуменню і запатрабуюць ад усіх беларусаў гаварыць і пісаць так, як ім хочацца. Вядома, з такога прымусу нічога добрага не атрымаецца. Адбудзецца толькі тое, што яшчэ большая колькасць людзей аддасць перавагу мове рускай.

Ну скажыце, хто гэта ў нас на Віцебшчыне, Магілёўшчыне і многа дзе яшчэ будзе гаварыць: «газэтаў», «кнігаў», «краінаў» і г. д. Калі недзе ў заходняй частцы рэспублікі так гавораць, дык няхай сабе і гавораць на здароўе. Толькі нельга навязваць такую гаворку ўсяму беларускаму народу.

Трэба нарэшце дамовіцца, як правільна пісаць па-беларуску новыя словы, напрыклад, назвы хімічных рэчываў. Слова «бензін» аднолькава гучыць як па-беларуску, так і па-руску, па-нямецку, а таксама на многіх іншых мовах. А вось слова «керасін» па-беларуску «газа». Цяпер, калі ў нашым побыце ў горадзе і ў вёсцы ўжываецца газ, называць керасін газай і недарэчна, і не практычна — іншы раз гавораць «карасін», або яшчэ «карасіна», нібыта так гучыць больш па-беларуску. Але трэба, відаць, дамовіцца раз і назаўсёды: гэта і многія іншыя назвы розных рэчываў пісаць так, як пішуцца і гучаць яны на многіх іншых мовах.

Наогул, на маю думку, раней, чым рабіць нейкія змены ў беларускім правапісу, трэба правесці вялікую работу па вывучэнню мясцовых гаворак, асабліва сярод сельскага насельніцтва, людзей старэйшага пакалення. Вось тут для членаў Таварыства беларускай мовы работы непачаты край. Вельмі карысным было б запісваць на магнітафон старажытныя народныя песні, бо з іх, як кажуць, слова не выкінеш. Яны з глыбінь вякоў данеслі да нас мову нашых продкаў у першапачатковым стане.

Мая памяць захоўвае вобразы, малюнкі далёкага даваеннага дзяцінства. Засынаю пад ціхае лапаценне рагача пралкі, рытмічныя шлапкі панажа і пад журботную мелодыю матчынай песні. А песні ў яе пра тое, як «ідуць-едуць салдацікі з вайны. А майго мілога толькі коніка вядуць». Пра Дунайраку (дзе той Дунай?!), пра гора, ад якога жанчына хавалася і ў сіня мора, і ў цёмненькі лясок, і, нарэшце, у жоўценькі пясок. Пра другую жанчыну, у якой «ліхі муж», бо «Ён сам піва не наварыць і к людзям ня йдзець». Песням тым маці навучылася ад сваёй бабулі Аксінні, пра якую ў яе былі вельмі добрыя ўспаміны. Дык вось, у тых старажытных песнях захавалася мова народа, якая дайшла да нас з глыбокай даўніны, мова вельмі блізкая той, якой напісаны «Тарас на Парнасе».

Я не магу пагадзіцца з тым, што рэформа беларускай мовы ў 1933 годзе была праявай дзейнасці нейкіх бюракратаў. У гэтым была неабходнасць. Яна выклікалася тым, што беларуская мова, за аснову якой узяты мінскі дыялект, была не вельмі зразумелай для тых, хто быў далучаны да Беларусі ў 1924 годзе. Колькасць людзей, якія сталі раптам беларусамі, відаць, выражалася сямізначнай лічбай. З іх думкай трэба было лічыцца.

Не кожнае слова літаратурнай беларускай мовы было зразумелым і для маіх бацькоў, і ўсіх нашых вяскоўцаў. Бацька ў свой час скончыў чатыры класы, у першыя гады калектывізацыі быў рахункаводам маленькага калгаса. Маці была непісьменнай, але мела добрую памяць. Дык вось, аднойчы да бацькі па нейкіх справах заехаў міліцыянер, у чорным шынялі, у вушастай шапцы. І гаварыў ён крыху не так, як мы. Заводзіць са мной размову, як гэта часта робяць дарослыя з малымі дзецьмі. Пытаецца, як завуць тату, маму, мяне самога. Адказваю.

— А як завецца ваша вёска?

Не разумею, пра што пытаецца гэты дзядзька, але выручае бацька:

— Дзярэўня наша як завецца?

— «Матарэйшчына», — кажу.

А вось як пра цвікі нешта зайшла гаворка, дык і бацька не ведаў, што гэта такое. Спачатку пра абцугі падумаў. Потым, праз многа гадоў мне стала вядома, што ў нямецкай мове і абцугі, і цвікі называюцца аднолькава, што вельмі многія беларускія словы ўтвораны ад нямецкіх.

У школе таксама з першых дзён былі непаразуменні. Выклікае настаўнік першакласнікаў і ўсіх аднолькава: «Наступны!» Не адразу зразумеў, што і я — таксама «наступны».

Прэстыж роднай мовы трэба ўзнімаць праз добрыя, цікавыя кнігі, радыё- і тэлеперадачы. Прымусам тут нічога не зробіш. Гэта бачна па таму, як пустымі гукамі робяцца ў наш час нават вельмі важныя законы, прэзідэнцкія ўказы. Няхай наша беларуская мова пакуль што будзе хаця б такой, якой мы вывучалі яе ў школе. А калі што і змяняць, — трэба не сем, а семдзесят разоў памераць.

П. ЕРМАШКЕВІЧ.
г. Сянно.

АБВГД
Старонкі будучай кнігі
Папулярная энцыклапедыя
Беларуская мова

„ДУША Ў СЛОВЕ"

АДУШАЎЛЁНАСЦЬ — НЕАДУШАЎЛЁНАСЦЬ

КОЖНЫ прадмет мае ў мове назву. Што гэта за прадмет—жывая істота ці рэч, з'ява ці абстрактнае паняцце,—той, хто ведае мову, даведваецца па значэнні самога слова. Падзел на жывое і нежывое пэўным чынам адлюстроўваўся нават у граматычнай сістэме мовы: форма вінавальнага склону назоўнікаў мужчынскага роду ў адзіночным ліку супадае з формай роднага (*майстар: няма майстра, бачу майстра, верабей: няма вераб'я, бачу вераб'я*) — і мы адзначаем, што назоўнік (у гэтым выпадку *майстар, верабей*) адушаўлёны; форма вінавальнага склону супадае з формай назоўнага (*стол: купій стол; удзел: прыняць удзел*) — і мы робім вывад, што назоўнік (тут *стол, удзел*) неадушаўлёны. Назоўнікі жаночага роду ў вінавальным склоне маюць сваю асаблівую форму, а таму катэгорыя адушаўлёнасці — неадушаўлёнасці ў адзіночным ліку не знаходзіць у іх фармальнага выражэння, параўнайце: *бачу хату — бачу карову.* Аднак было б памылкова лічыць, што назвы ўсяго жывога — гэта адушаўлёныя назоўнікі, а нежывога — неадушаўлёныя. Мова не люстраны адбітак мыслення, ды і само мысленне толькі ў ідэале імкнецца да абсалютна дакладнага адлюстравання рэчаіснасці. Нават у спецыяльнай літаратуры не спыняюцца спрэчкі, ці можна лічыць вірусы жывымі істотамі. Вядома, мы не сумняваемся, што расліны і дрэвы, грыбы і водарасці, бактэрыі і мікробы — усё гэта жывое. Але ў мове назоўнікі, якія называюць пералічаныя прадметы, адносяцца да неадушаўлёных. Мы гаворым: *пасадзіў клён і рабіну, знайшоў пад елкай крамяны баравік.*

Катэгорыя адушаўлёнасці—неадушаўлёнасці мае працяглую і складаную гісторыю. Зарадзілася гэта катэгорыя ў далёкай старажытнасці як проціпастаўленне асобы — неасобы. У даўнія часы, калі славянскія мовы яшчэ не падзяліліся на асобныя галіны — усходнеславянскую, заходнеславянскую і паўднёваславянскую, адушаўлёнымі лічыліся выключна назвы асоб мужчынскага полу, ды і то толькі ў форме адзіночнага ліку. Прыблізна ў 11—12 стагоддзях становіцца нормай ужыванне як адушаўлёных і назоўнікаў — назваў асоб мужчынскага полу — у множным ліку (*пазвалі храбрых мужоў*). Аднак назвы асоб жаночага полу ў форме множнага ліку ўсё яшчэ працягвалі кваліфікавацца як неадушаўлёныя. Да нашага часу дайшлі народныя песні, у якіх ёсць словы: *Частуй дзевачкі маладзенькія.* У гэтым сказе назоўнік *дзевачкі* мае форму вінавальнага як назоўнага, а гэта значыць, што ён успрымаецца як неадушаўлёны. Па нормах сучаснай мовы мы б сказалі: *Частуй дзевачак маладзенькіх.*

Назвы жывёл у тыя далёкія часы былі назоўнікамі неадушаўлёнымі: жывёлы — не асобы. Але паступова проціпастаўленне асобы—неасобы пачынае пераўтварацца ў проціпастаўленне адушаўлёнасці—неадушаўлёнасці. Адушаўлёнасць пачала замацоўвацца спачатку за назоўнікамі — назвамі жывёл у адзіночным ліку і даволі позна, у 17—18 стагоддзях, за гэтымі ж назоўнікамі ў множным ліку. Яшчэ і сёння на поўдні Беларусі, у мясцовых гаворках, абавязкова скажуць: *пагнаў коні на начлег, падаіла каровы, прыгнаў гусі.* Вядома, літаратурная мова лічыць гэта адхіленнем ад нормы. Норма патрабуе гаварыць *пагнаў коней, падаіла кароў, прыгнаў гусей.* Як перажытак тых даўніх часоў у мове замацавалася ўстойлівая формула: *ісці ў госці, пайсці ў прымакі, хадзіць у людзі* і пад., дзе назоўнікі, якія цяпер несумненна ўспрымаюцца як адушаўлёныя, захавалі форму неадушаўлёных (вінавальны склон супадае не з родным, а з назоўным). Гэта формула стала традыцыйнай у мове і цяпер лічыцца нормай, а таму і новыя словы — адушаўлёныя назоўнікі, ужываючыся ў падобных выразах, захоўваюць форму вінавальнага як назоўнага: *пайсці ў лётчыкі, пайсці ў касманаўты.*

Падзел назоўнікаў на адушаўлёныя і неадушаўлёныя ў пэўнай ступені звязаны з пытаннямі *хто?* і *што?* Як правіла, да адушаўлёных назоўнікаў мы ставім пытанне *хто?*, а да неадушаўлёных — *што?* Аднак поўнай адпаведнасці і тут не існуе. Наўрад ці мы спытаем *«Хто цябе ўкусіў?»*, маючы на ўвазе камара ці авадня. Таксама не зусім удалым будзе пытанне *«Хто гэта праляцеў?»*, калі гаварыць пра пчалу ці муху. Такім чынам, пытанне *хто?* ставіцца ў першую чаргу да назваў асоб, а таксама жывёл і птушах.

Адушаўлёнасць—неадушаўлёнасць цесна звязана з катэгорыяй роду. Адушаўлёныя назоўнікі — гэта пераважна словы мужчынскага і жаночага роду. Назоўнікаў ніякага роду нямнога: млекакормячае, насякомае і пад., а таксама назвы недарослых істот: *дзіця, цяля (цялё), ягня (ягнё), ласяня (ласянё)* і пад. Гэтымі словамі і вычэрпваецца, у асноўным, кола адушаўлёных назоўнікаў ніякага роду.

Катэгорыя адушаўлёнасці—неадушаўлёнасці не застаецца нязменнай: яна развіваецца, уцягваючы ў сваё кола ўсё большую колькасць слоў. Так, у апошні час у мове ўсё часцей сталі ўжывацца як адушаўлёныя назвы дробных жывых істот (*лічынка, бактэрыя, мікроб*), назвы рэдкіх, экзатычных жывёл, жывых істот (*кальмар, амар, мідзія, трэпанг*). Праўда, і цяпер яшчэ часцей ужываюцца як неадушаўлёныя такія назоўнікі, як *інфузорыя, бацыла, вірус* і інш. Да адушаўлёных адносяцца і такія назоўнікі, як назвы памёршых людзей (*нябожчык, мярцвяк*), назвы міфічных істот (*русалка, лясун, дамавік, вадзянік, дракон, чорт, бог, анёл*). Значэнне адушаўлёнасці ўспрымаецца як больш моцнае, і таму назоўнікі неадушаўлёныя, калі яны пры пераносным ужыванні набываюць значэнне асобы, прымаюць форму адушаўлёных. Напрыклад: *разведчыкі прывялі языка (палоннага), дзе ты бачыў гэтага тыпа? (чалавека з тымі ці іншымі асаблівасцямі характару), я добра ведаў аднаго арыгінала (дзівака, чалавека, непадобнага да іншых).* Адушаўлёнымі становяцца пры пераносным ужыванні і такія назоўнікі, як *піла, пень, дубіна* і інш.— як зневажальныя назвы асобы: *ніяк не пераканаю гэтага старога пня.* Ёсць меркаванні, што катэгорыя адушаўлёнасці тут падтрымліваецца катэгорыяй актыўнасці. Калі ж назоўнікі, што ў прамым значэнні з'яўляліся адушаўлёнымі, набываюць пераноснае значэнне і становяцца назвамі твораў літаратуры і мастацтва, сузор'яў і г. д., то такія назоўнікі і пры пераносным ужыванні не трацяць формы адушаўлёнасці: *чытаў «Сымона-музыку», у оперным тэатры глядзелі «Салаўя» (балет «Салавей»), паглядзелі Вадалея (сузор'е Вадалея).* Такім чынам, агляд развіцця гэтай граматычнай катэгорыі сведчыць, што значэнне адушаўлёнасці ў названай пазіцыі моцнае, яно паступова пашыраецца, уцягваючы ў гэту катэгорыю новыя словы.

П, ШУБА.

АПОШНЯЯ ІНФАРМАЦЫЯ АД 18 ДА 18 СУТАК

ТАЛЬКАЎСКАЯ КРОПКА

ПУХАВІЦКІ РАЁН. Усім вядомы Бермудскі трохвугольнік. На аналагу з ім на Пухавіччыне з'явілася Талькаўская кропка. Праўда, транспарт і людзі тут не знікаюць бясследна. Але тое-сёе часам здараецца.

У адзін з нядаўніх вечароў непадалёку ад моста цераз раку Таль неўстаноўлены злачынца напаў на веласіпедыста, які праязджаў міма, і забраў наручны гадзіннік. Праз дзве гадзіны на тым жа месцы зроблены яшчэ адзін напад на мясцовага жыхара, якому таксама прыйшлося развітацца з асабістымі рэчамі і... 4 рублямі грошай.

Трэцяй крымінальнай падзеі, на шчасце, у той вечар не адбылося. У мяркуемай чарговай ахвяры аказаліся вельмі спрытныя ногі.

Міліцыя зараз вядзе расследаванне па «таямнічай» кропкі.

НА ПРЫЁМ ДА... КАМП'ЮТЭРА

ГОМЕЛЬ. (У. Перцікаў). Кожны ведае, колькі часу у медыкаў займае запаўненне гісторый хвароб, выпіска розных дакументацый, складанне заявак і г. д.

У трэцяй гарадской бальніцы з дапамогай спонсараў — завода «Крышталь», вытворчых аб'яднанняў «Гамільтальма» і «Гомельдрэў» і іншых пачалі вырашаць з прымяненнем 30 персанальных камп'ютэраў. Пачаты работы па монтажы аўтаматызаванай сістэмы кіравання бальніцай, службамі і падраздзяленнямі бальніцы. Распрацоўку праграм вядзе малое прадпрыемства «Палітэх». У хуткім часе [illegible] персаналу, што адаб'ецца на лячэнні людзей.

ЯКІМ БЫЦЬ ВЫКАНКОМУ?

МАГІЛЁЎ. Прадметам была дыскусія аб структуры і штатах выканкома абласнога Савета народных дэпутатаў, яго аддзелаў і ўпраўленняў на праведзенай сесіі.

Да прапаноў, якія выказаў у дакладзе старшыня аблвыканкома Савета Міхаіл Грынёў, дэпутаты ўнеслі шмат дапаўненняў і заўваг. [illegible] Хоць па асобных структурных падраздзяленнях так і не было дасягнута поўнай яснасці, прынята рашэнне скараціць колькасць аддзелаў, упраўленняў, камітэтаў і служб [illegible] на 23 працэнты.

На сесіі была таксама заслухана інфармацыя аб ходзе выканання бюджэту вобласці на 1991 год, зацверджаны план работы Савета і яго органаў на другое паўгоддзе. Разгледжаны іншыя пытанні.

(БЕЛТА).

ПАСВІЎ ПАСТУХ КАРОЎ...

ПІНСКІ РАЁН. (У. Равіцкі). Выключна цяжкай для пінскай міліцыі аказалася першая дэкада чэрвеня. Раптоўна напалілася крымінальная абстаноўка, і крывая цяжкіх злачынстваў, якая з пачатку года ішла ўніз, зноў рэзка падскочыла.

Першая трагедыя адбылася каля вёскі Дабраслаўка. Калгасны пастух Я. загнаў статак кароў на ўчастак, дзе вядзецца сенакашэнне. На патрабаванне вартаўніка гэтай жа гаспадаркі К. прыбраць кароў на іншае месца, адказаў грубай лаянкай, а затым, паводле слоў апошняга, кінуўся на яго з нажом. Абараняючыся, К. стрэліў у пастуха з паляўнічай стрэльбы і забіў падпадушага. Аднак, калі на месца здарэння прыехала міліцыя, нажа знайсці не ўдалося. [illegible]

Непрыемнасці не ходзяць у адзіночку. [illegible]

СТОП-ФАКТ ● СТОП-ФАКТ ● СТОП-ФАКТ

ДЗЕ «АСЯДАЕ» АБСТАЛЯВАННЕ ДЛЯ «ЗОНЫ»?

Якое было здзіўленне нямецкіх медыкаў, калі пры наведванні Нараўлянскай раённай бальніцы яны зазірнулі ў кабінет ультрагукавой дыягностыкі. Не, яны не спалохаліся дрэннага тэхнічнага аснашчэння кабінета. Наадварот — японскі апарат фірмы «Ташыба» ўнушаў больш, чым давер.

[illegible]

В. МІНКОЎ.

Выпуск падрыхтавалі: І. КАРНЕЙ, С. СУЛКОЎСКІ, А. СЛАНЕЎСКІ, А. КОХТАШ.
Нашы тэлефоны: 32-44-02, 32-60-13, 32-31-98.

УПЕРШЫНЮ ЗА ТЫСЯЧАГОДДЗЕ

Заўтра пачынаецца візіт на Беларусь Патрыярха Маскоўскага і ўсяе Русі Алексія II

Пяцідзённая праграма візіту будзе надзвычай насычанай: наведанне Магілёўскай і Гомельскай абласцей, сустрэчы з кіраўнікамі рэспублікі, творчай інтэлігенцыяй Беларусі, удзел ва ўрачыстасцях, якія адбудуцца ў Свята-Успенскім Жыровіцкім манастыры.

Як паведаміў нашаму карэспандэнту мітрапаліт Мінскі і Гродзенскі, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі Філарэт, Патрыярх прыбывае ў нашу рэспубліку для ўдзелу ў святкаванні Сабора Беларускіх святых, і, такім чынам, гэта частка візіту найбольш значная. Нагадаем, што Дзень памяці Беларускіх святых адзначаецца з 1984 года. Сёлета гэта свята прыпадае на 16 чэрвеня. На жаль, храмы беларускай сталіцы не маюць належных умоў для шырокага правядзення ўрачыстасцей, і таму асноўная іх частка адбудзецца ў Жыровічах.

А напярэдадні, у першы дзень візіту, пасля Усяночнага бдзення ў Мінскім Свята-Духавым кафедральным саборы Патрыярх прыме ўдзел у цырымоніі, якая на мове багасловаў называецца «чынам нарачэння ва епіскапа». Новым епіскапам Беларускай праваслаўнай царквы стане архімандрыт Канстанцін (Гаранаў), рэктар Мінскай духоўнай семінарыі. Архімандрыт Канстанцін па-свецку — Алег Гаранаў, кандыдат медыцынскіх навук і кандыдат багаслоўя. Яму сорак гадоў, па нацыянальнасці — украінец. Хіратонію (рукапалажэнне) архімандрыта Канстанціна правядзе за Боскай літургіяй у Жыровічах Святейшы Патрыярх. Поўная назва новага духоўнага сана — епіскап Навагрудскі, вікарый Мінскай епархіі.

З астатніх дзён візіту высокага госця я б вылучыў 17 чэрвеня, калі Яго Святейшаства асвеціць месца будаўніцтва новага храма ў гонар Усіх Святых. Царкву вырашана ўзвесці ў памяць аб «бязвінна убіенных у Айчыне нашай» у мікраёне «Усход-1» па вуліцы Каліноўскага. Наведае Патрыярх і месца будаўніцтва царквы ў гонар іконы Божай Маці «Усіх журботных Радасце», што ў раёне вуліцы Прытыцкага. Гэты храм узводзіцца ў памяць аб загінуўшых і церпячых ад чарнобыльскага бедства.

17 чэрвеня Яго Святейшаства зробіць візіт да Старшыні Вярхоўнага Савета БССР М. Дземянцея і Старшыні Савета Міністраў рэспублікі В. Кебіча, а таксама наведае аддзяленне дзіцячай гематалогіі 1-й гарадской клінічнай бальніцы г. Мінска, якой мяркуе перадаць лекі.

За ўсю гісторыю хрысціянства на Беларусі наш край толькі аднойчы наведвала духоўная асоба такога высокага сану — у канцы XVI стагоддзя сюды прыязджаў Канстанцінопальскі Патрыярх Іерэмія. Патрыярх Маскоўскі і ўсяе Русі наведвае Беларусь упершыню ў гісторыі.

В. ЖДАНКО.

Да працоўных калектываў і прафсаюзных арганізацый рэспублікі

Цяпер у рэспубліцы склалася крызісная сітуацыя з забеспячэннем насельніцтва лекавымі сродкамі. Заяўкі на медыкаменты забяспечаны толькі на 58 працэнтаў, у тым ліку на лякарствы айчыннай вытворчасці — на 34 працэнты. У крайне цяжкім становішчы аказаліся хворыя, асабліва старыя і дзеці, якія маюць патрэбу ў сучасных імпартных сродках для лячэння складаных і спалучаных захворванняў. Дэфіцыт валюты не дазваляе арганізаваць бесперабойнае забеспячэнне лячэбна-прафілактычных устаноў і аптэк неабходнымі медыкаментамі.

На фоне неспрыяльнай экалагічнай абстаноўкі, пастаяннага радыяцыйнага ўздзеяння недахоп эфектыўных лекавых сродкаў адмоўна адбіваецца на стане здароўя працоўных і членаў іх сем'яў.

Федэрацыя прафсаюзаў Беларусі і Міністэрства аховы здароўя БССР звяртаюцца да ўсіх саветаў працоўных калектываў, прафсаюзных камітэтаў, кіраўнікоў прадпрыемстваў, устаноў і арганізацый з просьбай выдзяляць частку зарабляемых валютных сродкаў на ажыццяўленне высакароднай мэты— набыццё крайне неабходных імпартных медыкаментаў, ад якіх у многім залежыць жыццё і здароўе насельніцтва рэспублікі, вашых сваякоў, блізкіх і знаёмых.

Выдзеленыя сумы просім пераводзіць на рахунак Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі № 266070566/002 у АПЕРУ Белзнешэканомбанка г. Мінска.

Старшыня Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі
У. І. ГАНЧАРЫК.
Міністр аховы здароўя БССР
В. С. КАЗАКОЎ.

Аб парадку рэабілітацыі ахвяр палітычных рэпрэсій 20—50-х гадоў у Беларускай ССР

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

6. Заявы рэпрэсіраваных грамадзян або зацікаўленых асоб і арганізацый у выпадку адсутнасці ў праваахоўных органах і ў архіўных установах рэспублікі спраў і іншых дакументаў аб прымяненні рэпрэсіўных мер у крымінальным парадку разглядаюцца органамі дзяржаўнай бяспекі на падставе паказанняў сведак, выяўлення неабходных дакументаў у месцах выканання прыгавораў і рашэнняў несудовых органаў.

У выпадку выяўлення факта прымянення рэпрэсіўных мер усе матэрыялы накіроўваюцца пракурору Беларускай ССР або пракурорам абласцей. Вывучыўшы матэрыялы, пракурор са сваім заключэннем накіроўвае іх у адпаведны суд, які ўстанаўлівае факт прымянення рэпрэсій і прымае рашэнне аб рэабілітацыі грамадзяніна ці аб адмове ў рэабілітацыі.

7. Асобы, рэабілітаваныя з прычыны прымянення гэтай пастановы, аднаўляюцца ў страчаных імі ў сувязі з рэпрэсіямі сацыяльна-палітычных, грамадзянскіх і маёмасных правах.

Парадак пакрыцця ўрону і прадастаўлення льгот рэабілітаваным ажыццяўляецца ў адпаведнасці з «Палажэннем аб парадку аднаўлення правоў грамадзян, якія пацярпелі ад рэпрэсій у 20—50-х гадах», зацверджаным пастановай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР 21 снежня 1990 года, і пастановай Савета Міністраў Беларускай ССР 29 снежня 1990 года «Аб прадастаўленні льгот асобам, неабгрунтавана прыцягнутым да крымінальнай адказнасці ў перыяд рэпрэсій 20—50-х гадоў і ў далейшым рэабілітаваным».

З мэтай увекавечання памяці ахвяр рэпрэсій спісы рэабілітаваных грамадзян друкаваць у мясцовых газетах і Кнігах Памяці.

8. Не падлягаюць рэабілітацыі асобы, у адносінах да якіх у крымінальных справах маюцца бясспрэчныя доказы ва ўчыненні наступных злачынстваў:

а) здрада Радзіме, удзел ва ўзброеным паўстанні або ўварванні ў контррэвалюцыйных мэтах на савецкую тэрыторыю ў саставе ўзброеных банд, шпіянаж, шкодніцтва, учыненне тэрарыстычных актаў, дыверсій;

б) дапамаганне здраднікам Радзімы і фашысцкім акупантам, учыненае ў час Вялікай Айчыннай вайны;

в) ваенныя злачынствы, злачынствы супраць міру і супраць чалавецтва;

г) звязаных з арганізацыяй банд-фарміраванняў, якія ўчынялі забойствы, насіллі і грабяжы, удзелам у іх дзейнасці і актыўным дапамаганнем такім фарміраванням;

д) учыненых службовымі асобамі праваахоўных органаў супраць правасуддзя ў часы палітычных рэпрэсій.

9. Распаўсюдзіць дзеянне пункта 16 «Палажэння аб парадку аднаўлення правоў грамадзян, якія пацярпелі ад рэпрэсій у 20—50-х гадах», зацверджанага пастановай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР 21 снежня 1990 года, у частцы прадастаўлення правоў на пазачарговае паляпшэнне жыллёвых умоў мужу (жонцы) рэабілітаванага (рэабілітаванай), які (якая) не ўтварыў (утварыла) новай сям'і, калі жонка (муж) была (быў) неабгрунтавана рэпрэсіравана (рэпрэсіраваны). Пытанне аб паляпшэнні жыллёвых умоў разглядаецца выканкомам мясцовага Савета народных дэпутатаў па апошнім месцы пражывання заяўніка або па яго жаданню ў населеным пункце, дзе ён пражываў у момант рэпрэсій, а таксама прадпрыемствам, арганізацыяй і ўстановай, дзе ён (яна) працуе.

10. Савету Міністраў Беларускай ССР:

а) павялічыць з 1 ліпеня 1991 года размеры пенсій грамадзянам, неабгрунтавана прыцягнутым да крымінальнай адказнасці ў перыяд палітычных рэпрэсій 20—50-х гадоў і ў далейшым рэабілітаваным, на 25 працэнтаў мінімальнай пенсіі па ўзросту;

б) прадугледзець у праекце Закона Беларускай ССР «Аб пенсіённым забеспячэнні грамадзян у Беларускай ССР» уключэнне ў працоўны стаж у льготным парадку грамадзянам, якія былі падвергнуты рэпрэсіям і высланы за межы рэспублікі ў адміністрацыйным парадку, часу іх знаходжання на спецпасяленні.

11. Ураду Беларускай ССР разгледзець пытанні аб штатным, матэрыяльным і тэхнічным забеспячэнні органаў дзяржаўнай бяспекі, унутраных спраў, пракуратуры, судоў, архіўных устаноў, выканаўчых камітэтаў, мясцовых Саветаў народных дэпутатаў па правядзенню рэабілітацыі ахвяр палітычных рэпрэсій 20—50-х гадоў.

Старшыня Вярхоўнага Савета Беларускай ССР
М. ДЗЕМЯНЦЕЙ.

6 чэрвеня 1991 г. гор. Мінск.

Яшчэ раз аб членскіх партыйных узносах

Нягледзячы на тлумачэнні, якія ўжо даваліся, у партыйныя камітэты, сродкі масавай інфармацыі паступаюць пытанні аб уплаце членскіх партыйных узносаў. Яны зводзяцца галоўным чынам да наступных трох момантаў:

— З якіх сум кампенсацыі ў сувязі з ростам розн\u0456чных цэн членскія ўзносы не бяруцца?

— Ці плацяцца членскія ўзносы з грашовых сум, налічаных па індэксацыі цэн?

— Як плацяць узносы члены КПСС пенсіянеры-інваліды?

— Парадак тут наступны. Членскія партыйныя ўзносы з кампенсацый у сувязі з ростам рознічных цэн не ўплачваюцца незалежна ад іх крыніцы, віду і сумы. У Беларусі так склалася, што на розных прадпрыемствах сума кампенсацый розная і можа мець розніцу па месяцах. Але ў межах аднаго прадпрыемства яна аднолькавая і кожнаму працуючаму яна вядома нават тады, калі ўвайшла ў тарыфныя стаўкі або службовыя аклады. Пры павелічэнні заработнай платы велічыня сумы кампенсацый застаецца пастаяннай у размеры, выплачаным у апошнім месяцы перад павелічэннем зарплаты. Калі гэта па нейкіх прычынах зрабіць немагчыма, то выключаецца цвёрдая стаўка кампенсацый, г. зн. 60 рублёў. Пры ўплаце членскіх партыйных узносаў кожны камуніст мінусуе ад асноўнай зарплаты сумы кампенсацый самастойна, пры цяжкасцях — кансультуецца з сакратаром партарганізацыі.

Прыклад. На прадпрыемстве сума кампенсацыі ў сувязі з ростам рознічных цэн на кожнага працуючага склала 150 рублёў. Акрамя таго, на гэтым прадпрыемстве выплачваюць па 30 рублёў у сувязі з падаражаннем харчавання ў сталовай, а таксама 5 рублёў за праезд у грамадскім транспарце. Сума кампенсацый у даным выпадку складзе 185 рублёў, яе і трэба адняць ад асноўнага заработку пры ўплаце членскіх узносаў.

Цяпер аб індэксацыі. Яна ўяўляе сабой аўтаматычную карэкціроўку велічыні грашовых даходаў чалавека з мэтай частковай кампенсацыі страт, выкліканых інфляцыяй, і выплачваецца з фонду заработнай платы або бюджэтных крыніц (пенсіі, дапамогі, стыпендыі). Дадатковыя даходы аб індэксацыі ўключаюцца ў састаў сярэдняй зарплаты для налічэння адпускных, пенсій, дапамог, узносаў на дзяржаўнае сацыяльнае страхаванне і да т. п. З гэтага вынікае, што пры вылічэнні членскіх узносаў гэтыя сумы ўлічваюцца ў агульным заработку.

І апошняе. Пры ўплаце членскіх партыйных узносаў не ўлічваюцца пенсіі, якія атрымліваюцца інвалідамі. Прычым у гэтым выпадку цяпер не мае значэння від пенсіі: па старасці, за выслугу, па інваліднасці, а таксама яе размер. Ранейшае палажэнне аб тым, што не плацяцца членскія ўзносы толькі з пенсій па інваліднасці, страчвае сілу. Калі ж інвалід-пенсіянер працуе і атрымлівае зарплату або даплату да пенсіі ад прадпрыемства, арганізацыі, калгаса, саўгаса (акрамя кампенсацыі ў сувязі з ростам рознічных цэн), то з гэтых сум членскія ўзносы плацяцца (вядома, за вылікам пенсіі).

Зразумела, што ўсе гэтыя палажэнні не забараняюць і не выключаюць рабіць камуністам добраахвотныя ўзносы ў любым размеры (параграф 38 Статута КПСС), якія ўносяцца ў звычайным парадку, як і членскія, аб чым робіцца адпаведная адзнака ў ведамасці і партбілеце.

Арганізацыйны аддзел, Кіраўніцтва спраў ЦК Кампартыі Беларусі.

ШАШКІ

64(РШ)-90-3
А. Акуліч
(г. Віцебск)

Белыя: дамкі а5, а7, простыя b6, e5 (4).

Чорныя: дамка h4, простыя f2, g3 (3).

Ход і выйгрыш белых (два ачкі).

100-52-8
П. Шклудаў
(г. Навапалацк)

Белыя: простыя 21, 26, 27, 31, 35, 37, 41, 43, 45, 46 (10).

Чорныя: простыя 7, 12, 13, 14, 16, 19, 24, 30, 34, 39 (10).

Белыя пачынаюць і выйграюць (два ачкі).

ВЫНІКІ КОНКУРСУ

Падводзім вынікі конкурсу 64(РШ)-84. У ім перамаглі **А. Акуліч** (38 ачкоў), **І. Ананіч** (34,5 ачка), **Р. Кудраўскі** (33 ачкі), **Ул. Сапяжынскі** (32), **А. Кагоцька** (30) і **Ан. Рыньяк** (28). Усе яны будуць адзначаны.

Далей ідуць: В. Белы і Яўг. Будай (па 26 ачкоў), П. Кавалёў і В. Сухараў (па 24,5), А. Белы (23,5), С. Паўловіч (22,5), М. Крышталь (20).

Астатнія ўдзельнікі набралі некалькі меншую колькасць ачкоў. У конкурсе ўдзельнічалі 43 чытачы. Норму другога разраду (30 ачкоў) выканала першая пяцёрка прызёраў. Астатнія вышэй пералічаныя аматары справіліся з нормай трэцяга разраду (20 ачкоў). Па іх жаданню можам выслаць адпаведныя даведкі.

ДЛЯ ШАШЫСТАЎ І ШАХМАТЫСТАЎ

Аб'яўляем другі конкурс па шашачна-шахматнай кампазіцыі. У ім трэба не толькі рашыць задачу, але і даць ёй ацэнку па зместу—ад 0 да 10 ачкоў. Пераможцаў чакаюць прызы, а таксама даведкі, што яны з'яўляліся суддзямі-кансультантамі нашага рэспубліканскага спаборніцтва. Будуць адзначаны і аўтары лепшых твораў. Таму чакаем ад іх новых кампазіцый.

А зараз прапануем **першае заданне**—задачу М. Грушэўскага:

Белыя: ладдзя f3 пешка g2 (2).

Чорныя: простая шашка g5 (1).

Белыя пачынаюць і запіраюць простую чорных.

За правільнае рашэнне кожнага задання налічваецца адно ачко.

Тэрмін прысылкі адказаў з ацэнкай задачы—10 дзён з наступнага дня пасля апублікавання задання.

ХОЧАЦЕ—ВЕРЦЕ, ХОЧАЦЕ—ПРАВЕРЦЕ

«ВАМПІРЫ» І ІХ АХВЯРЫ,

АБО ЭНЕРГААБМЕН ПА ГАРАСКОПУ

Наша імклівае жыццё непарыўна звязана з навакольным асяроддзем. Мы імкнёмся засцерагчы сябе ад шкодных для здароўя пестыцыдаў, даведацца, колькі радыеактыўных нуклідаў у прадуктах, якія мы ўжываем. Аднак цяжкасці ў сферы экалогіі — не адзіныя для нашых сучаснікаў. Я дадаў бы яшчэ складанасці, звязаныя з такімі навейшымі і важнейшымі навуковымі напрамкамі, як праблема энергаабмену ў прыродзе.

З падручнікаў фізікі мы памятаем, што энергія ніколі не знішчаецца і не знікае, а пераходзіць з аднаго аб'екта, стану ў другі. Энергаабмен у прыродзе ставарае і знішчае цэлыя міры, галактыкі, цывілізацыі і сур'ёзна ўплывае на самаадчуванне кожнага з нас. Магу з упэўненасцю сказаць, што амаль 80 працэнтаў усіх вялікіх і малых захворванняў прама або ўскосна звязана з парушэннямі энергаабмену ў арганізме людзей. Разам з тым усё, што звязана з чалавечым абменам энергіі, уяўляе сабой нагрувашчванне ўсялякіх тэорый, практыкаванняў, гіпотэз, якія ставяць мэтай высветліць механізм гэтай з'явы і знайсці ключ да рэгулявання і кіравання жыццёвымі сіламі чалавека.

Часцей за ўсё людзі аддаюць перавагу медыцынскаму ўмяшанню ў арганізм праз электрапрацэдуры, медыкаментознае лячэнне, нарэшце, праз неасцярожнае «адкрыццё» сваёй свядомасці для ўздзеяння экстрасенсаў, парапсіхолагаў і проста ўсялякіх шарлатанаў. Мы не задумваемся, што, імкнучыся знайсці аптымальны варыянт абмену рэчываў і энергіі ў нашым арганізме, хочам набыць хутка і беспамылкова эліксір маладосці, здароўя і шчасця. Ці не таму кідаемся мы на розныя сеансы, нават не стараючыся хоць якнебудзь засцерагчы сябе ад чужога ўплыву. Так, мы рызыкуем, але гэта рызыка, як сведчыць статыстыка медыцынскіх устаноў, апраўдана толькі для 2 з кожных 10. Вядома, што як мінімум 4 чалавекі пакутуюць пасля такіх сеансаў, або адчуваюць дыскамфорт, страх і іншыя негатыўныя пачуцці. Напрыклад, пасля нядаўняга візіту аднаго вядомага індыйскага прафесіянальнага спецыяліста па ўсходніх навуках прыкладна адна трэць з больш як 40 чалавек, як яны самі заявілі, адчувалі сябе запраграміраванымі робатамі, адчувалі холад і галаўны боль, ім мроіліся здані, з'явіўся страх за жыццё. Прыкладна такія ж выпадкі нярэдкія пасля сеансаў некаторых айчынных «экстрасенсаў».

Ці ёсць выйсце? Думаю, правамерна звярнуцца за адказам да арабскага гараскопа. Чаму? Таму што ён не дэфармуе псіхіку, не заблытвае сутнасць справы дэмагагічнымі меркаваннямі, ды і просты, канкрэтны ў разуменні кожнага з нас.

А ці існуе сувязь паміж арабскім гараскопам і энергаабменам у арганізме чалавека? Аказваецца — самая прамая. Справа ў тым, што па гэтаму астралагічнаму вучэнню ўсе людзі нашай планеты па сваіх псіха-фізіялагічных рысах або тыпах характараў адносяцца да чатырох класаў, або знакаў,— меланхолікі (Зямля), флегматыкі (Вада), халерыкі (Агонь) і сангвінікі (Паветра). Ужыванне, размеркаванне і аддача энергіі ў людзей розных тыпаў вельмі розныя. У іх не аднолькавыя крыніцы яе атрымання, яны па-рознаму здольныя яе накопліваць і расходаваць.

Аднак гэта толькі адна праблема энергаабмену. Другая заключаецца ў тым, што людзі актыўных, або агрэсіўных, знакаў не проста атрымліваюць і выкарыстоўваюць жыццёвую энергію, але «бяруць» яе ад сваіх жа сяброў, таварышаў, родных і г. д. Яны — «вампіры», дакладней, энергавампіры, таму што да 70 і больш працэнтаў чужых жыццёвых сіл акумулююць у сабе, не ўсведамляючы, а бывае, і наўмысна жадаючы сілкавацца ў асноўным энергіяй чалавека. Падумайце, ці можа чалавек жыць нармальна, працаваць і проста быць задаволеным жыццём і самім сабой, калі ён пастаянна страчвае сілы невядома куды і навошта? Такія страты для адных непрыкметныя, для другіх уяўляюць пагрозу здароўю, а для трэціх могуць з'явіцца прычынай цяжкіх захворванняў.

Арабскі гараскоп дае магчымасць даведацца не толькі аб тыпалогіі чалавека, вызначыць яго энергаўзброенасць, але і знайсці выйсце для выратавання ад чужых спажыўцоў свайго здароўя.

Так, першым знакам календара з'яўляецца ЗЯМЛЯ, прадстаўнікі якой нарадзіліся **з 1-га па 19-е студзеня, з 20-га красавіка па 19-е мая, з 20-га жніўня па 19-е верасня, з 20-га па 31-е снежня.** Людзі — меланхолікі Зямлі звычайна сілкуюцца энергіяй зямлі, палёў, лясоў; карацей кажучы, больш як 80 працэнтаў сіл яны набываюць праз планету Зямля, яе фауну і флору. Праўда, маючы сувязі з тымі, хто з'явіўся на свет пад знакам Вады, яны часта без аддачы бяруць у іх 10 — 15 працэнтаў энергіі, не выклікаючы ў іх якіх-небудзь сур'ёзных адмоўных вынікаў. 5 працэнтаў энергіі, якія засталіся, звычайна прымаюць з Космасу натуральным шляхам, не заўважаючы гэтага. Такім чынам, Зямля не можа быць «вампірам», таму што ў асноўным жыве за кошт прыроды і не можа нанесці шкоды арганізму чалавека, але сапсаваць настрой здольная. А вось энергіяй Зямлі сілкуюцца Агонь і Паветра, якія імкнуцца знайсці з ёй які-небудзь кантакт і прыняць порцыю жыватворных сіл, выклікаючы расстройствы страўніка, кішэчніка, полавых органаў.

Наступны (ПАВЕТРА) — **з 20-га студзеня па 19-е лютага, з 20-га мая па 19-е чэрвеня, з 20-га верасня па 19-е кастрычніка.** Вось Паветра здольнае ўжываць чалавечую энергію. Нельга сказаць, што чалавек гэтага знака наўмысна шукае «ахвяру». Не, ён, не ўсведамляючы, падключаецца да жыватворных сіл. Часцей ён карыстаецца сіламі сугрaмадзян пад знакамі Зямлі і Вады. Праўда, для Вады такі спосаб «крадзяжу» сіл не такі ўжо небяспечны, таму што чалавек-флегматык (Вада) мае лішак энергіі і гатовы аддаць да 30 працэнтаў любому «вампіру». Чалавек-сангвінік пад знакам Паветра значна больш небяспечны ў сувязях з людзьмі знака Зямлі, таму што яны валодаюць значна менш магутнай энергіяй, яе запасы таксама нязначныя. «Высмоктваючы» энергію з аслабленага арганізма меланхоліка (Зямля), ён здольны прынесці яму мноства клопатаў і бедаў. У той жа час само Паветра засцеражэ сябе магутным полем. Гэта тлумачыцца яго энергічнасцю, актыўнасцю, што праяўляецца ў паскораным абмене ўсіх псіха-фізічных працэсаў арганізма. А гэта патрабуе новых сіл, і ён іх атрымлівае галоўным чынам (да 65 працэнтаў) у сваіх жа землякоў, астатнія сілы чэрпае з навакольнага асяроддзя, Космасу, бытавой абстаноўкі і г. д.

ВАДА — **з 20-га лютага па 19-е сакавіка, з 20-га чэрвеня па 19-е ліпеня, з 20-га кастрычніка па 19-е лістапада.** Людзі-флегматыкі валодаюць даволі магутным біяполем. Праўда, для іх такое становішча не з'яўляецца вяршыняй шчасця. Справа ў тым, што яны, можна сказаць, без праблем накопліваюць энергію ў асноўным з навакольнага прыроднага і бытавога асяроддзя (да 80 працэнтаў) і Космасу, не ўжываючы чалавечых энергазапасаў. Аднак завяршаючы часовы сутачны цыкл, яны павінны вызваліцца ад лішкаў гэтай энергіі, таму што ўжо праз 26—30 гадзін у іх пачынаюцца непрыемныя адчуванні. Энергаўтрыманне прыводзіць да сур'ёзных захворванняў печані, сардэчна-сасудзістай сістэмы, атлусцення, гіпертаніі і г. д. Ахвотна карыстаюцца сіламі Вады «энергавампіры» — Агонь і Паветра. Сувязі з імі не абяцаюць Вадзе нічога добрага, бо яны здольныя вычарпаць яе жыццёвыя запасы. Небяспечныя сувязі з імі прыкладна да 17.00, а таксама ў гадзіны на зыходзе сутак. З Зямлёй адносіны самыя спрыяльныя: меланхолікі дапаўняюць і дабратворна ўплываюць на Ваду.

АГОНЬ — **з 20-га сакавіка па 19-е красавіка, з 20-га ліпеня па 19-е жніўня, з 20-га лістапада па 19-е снежня.** Жыве за кошт сваіх сяброў і таварышаў, наўмысна выбірае «ахвяру» і імкнецца быць блізкім з ёй як мага часцей. Агонь не можа адмоўна ўплываць на Паветра, у якога даволі мабільнае і магутнае энергаполе. Ён небяспечны для Зямлі і Вады. Для Вады — да 17.00 і з 23.00—24.00, для меланхолікаў Зямлі — заўсёды. Аднак існуюць метады пераключэння ўвагі халерыкаў Агню з чалавека на крыніцы прыроднай энергіі.

С. АНУПРЫЕНКА,
кандыдат філасофскіх навук.

Няхай яны будуць прыгожымі!

У Мінску адкрылася першая ў рэспубліцы льготная цырульня для інвалідаў з замілавальнай назвай «Цэнтр міласэрнасці».

Гаспадар цэнтра — вытворчае аб'яднанне «Усход». Яно пераабсталявала для абслугоўвання інвалідаў былую звычайную цырульню, што па вуліцы Апанскага, 44. Для зручнасці кліентаў тут прадумана ўсё да дробязей: ёсць стаянка для інвалідных машын, спецыяльныя поручні і пад'езды для тых, хто рухаецца з дапамогай мыліц і на калясках. Прыгожа і ўтульна ў самім салоне. Стварыць такія выдатныя ўмовы дапамаглі Беларускае аддзяленне Савецкага фонду міру, рэспубліканскае і гарадское таварыствы інвалідаў, таварыства глухіх і Рэспубліканскі цэнтр міласэрнасці.

Акрамя інвалідаў, цырульня абслугоўвае састарэлых грамадзян ва ўзросце 70 гадоў і старэй, пенсіянераў з невялікімі даходамі. Інваліды, якім цяжка рухацца, могуць выклікаць майстра на дом. Усе паслугі аказваюцца па самых нізкіх цэнах.

На жаль, абслужыць усіх жадаючых гэтым работнікам проста не пад сілу. Бо толькі людзей, якія цяжка перамяшчаюцца, у Мінску каля трыццаці тысяч. А колькі малазабяспечаных пенсіянераў, ляжачых хворых! Адным словам, трэба адкрыць філіялы ва ўсіх раёнах. Але для гэтага патрэбны грошы, і немалыя. Таму ўся надзея на спонсараў. Давайце не будзем пазбаўляць абяздоленых людзей хоць бы такой радасці, як магчымасць заўсёды быць прыгожымі.

Аляксандр ЛЮШКЕВІЧ,
кар. БЕЛТА.

Бандэроль з Лондана

Гісторыя без «белых плям»

KATYŃ
Wybór publicystyki 1943-1988 i «Lista Katyńska»
POLONIA

ZBRODNIA KATYŃSKA w ŚWIETLE DOKUMENTÓW
z przedmową WŁADYSŁAWA ANDERSA
WYDANIE TRZYNASTE

Władysław Anders
BEZ OSTATNIEGO ROZDZIAŁU
WSPOMNIENIA Z LAT 1939-1946

JANUSZ K. ZAWODNY

Нядаўна я атрымаў бандэроль з Лондана. Ад траюраднага пляменніка Ф. Э. Дзяржынскага Анджэя-Лешака Дзяржынскага, з якім падтрымліваю пісьмовую сувязь. У ёй былі чатыры цікавыя кнігі на польскай мове, выдадзеныя ў Лондане ў 1988—1990 гг. — генерала Уладзіслава Андэрса «Без апошняга раздзела. Успаміны з 1939—1946 гадоў» (выданне дзесятае); «Катынскае злачынства ў святле дакументаў» (з прадмовай У. Андэрса, выданне трынаццатае); «Катынь. Выбраная публіцыстыка. 1943—1988 гг.» і «Спіс Катынскі»; Януша К. Заводнага «Катынь» (з прадмовай прафесара Збігнева Бжазінскага).

У нашай краіне гэтыя кнігі шырокай грамадскасці невядомы. Таму коратка спынюся на іх. Тым больш гэта трэба зрабіць у сувязі з тым, што, нарэшце, і савецкая грамадскасць даведалася з афіцыйнага паведамлення ТАСС ад 13 красавіка 1990 года, хто сапраўды ўчыніў цяжкае злачынства ў Катынскім лесе пад Смаленскам вясной 1940 года. Напомнім, што ў красавіку 1990 года М. С. Гарбачоў перадаў тагачаснаму прэзідэнту Польшчы Войцаху Ярузельскаму спісы ваеннаслужачых, якія знаходзіліся ў трох лагерах ваеннапалонных у СССР, у тым ліку расстраляных у Катыні па рашэнню Асобай нарады НКУС СССР. А цяпер вернемся да зместу названых вышэй кніг. Па багаццю фактычнага матэрыялу, вывадах і ацэнках найбольшую цікавасць у плане гісторыі другой сусветнай вайны маюць дакументаваныя ўспаміны У. Андэрса «Без апошняга раздзела». Аўтар — прафесіянальны ваенны, удзельнік першай і другой сусветных войнаў, закончыў дзве ваенныя акадэміі (у Петраградзе ў лютым 1917 г. і ў Францыі ў 1924 г.).

У час нападзення Германіі на Польшчу 1 верасня 1939 года У. Андэрс быў камандзірам Навагрудскай кавалерыйскай брыгады ў невялічкім мястэчку Лідзбарк на граніцы з Усходняй Прусіяй. У кнізе праўдзіва расказваецца пра першыя жорсткія баі польскіх войск з пераўзыходзячымі сіламі вермахта, якія хутка прасоўваліся ў глыб краіны, да Варшавы. 4 верасня генералу У. Андэрсу было загадана ўзяць у свае рукі камандаванне таксама 20-й і 8-й пяхотнымі дывізіямі і ўзначаліць абарону пад Млавай і Плоцкам. Аднак утрымацца гэта група польскіх войск на ўказаных рубяжах не змагла і пачала адступаць. Немцы былі ўжо пад Варшавай. Вярхоўнае камандаванне польскай арміі перабралася з Варшавы ў Брэст. Камандуючым абаронай Варшавы быў назначаны генерал Ю. Ромель. Андэрс узначаліў аператыўную групу войск на правым флангу і, у прыватнасці, было даручана не дапусціць пераправы праціўніка праз Віслу. Аўтар паказвае страшнае становішча ў Варшаве, дзе ён пабываў 11 і 12 верасня: дарога на Прагу (прадмесце Варшавы — Аўт.) разбурана ў выніку бамбардзіровак, многія чакні ў руінах. На вуліцах барыкады з перавернутых трамваяў. Аднак нястрой варшавян быў баявым. Тым часам гітлераўскія часці абышлі Варшаву з захаду, у раёне Мінска-Мазавецкага. З мэтай пазбегнуць акружэння моцна парадзелыя ў няроўных сутычках з ворагам польскія войскі пачалі адступленне на паўднёвы ўсход краіны, у раён венгра-румынскай граніцы. 17 верасня, успамінае Андэрс, яны атрымалі паведамленне аб пераходзе Чырвонай Арміяй савецка-польскай граніцы і яе руху па тэрыторыі Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны. Гэта быў, паводле слоў Андэрса, нож у спіну Польшчы з боку Савецкай Расіі, якая «аднабакова разарвала пакт аб ненападзенні з Польшчай (заключаны ў 1932 г. — **Аўт.**) і ў цяжкі для Польшчы момант, як шакал, кінулася з тылу на страшна акрываўленую польскую армію». Не будзем каменціраваць ацэнку генерала: няхай гэта зробіць для сябе кожны з чытачоў.

Скажам толькі, што 29 верасня 1939 года двойчы цяжка паранены ў баях з немцамі генерал У. Андэрс быў інтэрніраваны савецкімі часцямі непадалёк ад горада Стары Самбор. Затым яго змясцілі ў турэмны шпіталь у Львове, крыху падлячыўшы, у канцы лютага 1940 года перавялі ў Маскву ў турму на Лубянцы, затым у Бутырку, адтуль зноў на Лубянку. Аўтар падрабязна апісвае свае вандраванні па турмах, бясконцыя шматгадзінныя начныя допыты следчых НКУС («20-гадовыя смаркачы» — з сарказмам гаварыў пра іх Андэрс), размовы з сакамернікамі, савецкімі людзьмі розных прафесій і нацыянальнасцей, якія сядзелі ў турме, не ведаючы за якое злачынства. Дарэчы, падкрэслівае Андэрс, гэтыя «палітычныя зняволеныя» не толькі падрабязна расказвалі пра сябе [illegible].

Пасля двухгадовага турэмнага зняволення ў жніўні 1941 года У. Андэрс быў выпушчаны на волю. На падставе польска-савецкага ваеннага пагаднення яму было даручана фарміраванне на тэрыторыі нашай краіны польскай арміі для барацьбы з агульным ворагам — германскім фашызмам. У кнізе расказваецца, як ішоў працэс фарміравання гэтай арміі, якія неверагодныя аб'ектыўныя і суб'ектыўныя цяжкасці былі на гэтым шляху. З цікавасцю чытаюцца старонкі аб прыездзе ў СССР у канцы лістапада — пачатку снежня 1941 года кіраўніка польскага эміграцкага ўрада генерала В. Сікорскага, аб яго перагаворах са Сталіным і падпісанні 4 снежня дэкларацыі Сталін—Сікорскі. У. Андэрс, які прысутнічаў на перагаворах, падрабязна перадае іх змест, у прыватнасці, дыялог паміж Сталіным і Сікорскім, які ў такім выкладанні ў СССР ніколі не публікаваўся. У ходзе гутаркі Сікорскі і Андэрс узнялі пытанне аб інтэрніраваных у 1939 годзе польскіх афіцэрах, якія да гэтага часу не вызвалены з лагераў ваеннапалонных і ў якіх так востра мае патрэбу стварaемая польская армія. На гэта Сталін адказаў, што ўсе польскія афіцэры даўно вызвалены, што яны, відавочна, уцяклі. Андэрс пацікавіўся, куды яны маглі ўцячы, на што Сталін заўважыў: магчыма, у Маньчжурыю або перайшлі праз лінію фронта і апынуліся на акупіраванай немцамі тэрыторыі. Ніхто з членаў польскай дэлегацыі гэтаму не паверыў.

Вядома, тады ні Сікорскі, ні Андэрс, ні іншыя палякі не ведалі, што большасць з 15 тысяч іх афіцэраў і генералаў, якія здаліся Чырвонай Арміі ў палон восенню 1939 года, ужо даўно ляжаць у зямлі ў Катыні, пад Харкавам і Цвер'ю. Пра гэта яны і ўвесь свет даведаюцца значна пазней, у красавіку 1943 года.

Значная частка кнігі У. Андэрса прысвечана фарміраванню польскіх узброеных сіл у СССР, затым іх перадыслакацыі ў Іран, Ірак і Палесціну і ўдзел у баявых дзеяннях у саставе саюзніцкіх войск супраць агульнага ворага на Блізкім Усходзе, у Афрыцы і ў Італіі да канца другой сусветнай вайны ў Еўропе.

Вартасцю кнігі У. Андэрса з'яўляецца і тое, што яна добра ілюстравана. Аб вялікай цікавасці да яе сведчыць тое, што яна перакладзена на англійскую, французскую, італьянскую, іспанскую, галандскую, японскую, карэйскую і кітайскую мовы.

У кнізе «Катынскае злачынства» падрабязна аналізуюцца дакументы Міжнароднай медыцынскай камісіі і тэхнічнай камісіі Польскага Чырвонага Крыжа, якія вясной і летам 1943 года правялі эксгумацыю трупаў польскіх афіцэраў, расстраляных органамі НКУС СССР у красавіку 1940 года ў Катыні. У ёй змешчана вялікая колькасць фотадакументаў, якія адлюстроўваюць працэс эксгумацыі і ідэнтыфікацыі трупаў афіцэраў у красавіку—маі 1943 года. Асабліва ўражваюць пасведчанні асобы, ордэны і медалі, пагоны, грошы і іншыя рэчы, знойдзеныя пры трупах. Не меншую цікавасць маюць апублікаваныя ў кнізе паказанні сведак — мясцовых жыхароў з-пад Смаленска аб трагедыі ў катынскім лесе ў 1940 годзе.

Як паводзіў сябе ў гэты час Савецкі ўрад? Ён адмовіўся ўдзельнічаць у рабоце камісіі Міжнароднага Чырвонага Крыжа, да якога звярнуўся ўрад Сікорскага з мэтай правядзення расследавання катынскай справы. Тым часам 21 красавіка 1943 года ў газеце «Правда» быў апублікаваны артыкул «Польскія супрацоўнікі Гітлера», у якім польскі ўрад бяздоказна абвінавачваўся ў супрацоўніцтве з Гітлерам. У ноч з 25 на 26 красавіка 1943 года нарком замежных спраў СССР В. М. Молатаў запрасіў да сябе польскага пасла ў СССР і ўголас прачытаў яму ноту Савецкага ўрада аб разрыве дыпламатычных адносін з польскім урадам (поўны тэкст ноты прыводзіцца ў названай вышэй кнізе). Польскі пасол адмовіўся прыняць гэту ноту, у якой, як ён заявіў, няпраўда і паклёп. Напомнім, што разарваныя ў 1943 годзе дыпламатычныя адносіны СССР з эміграцкім польскім урадам ні да канца вайны, ні пасля яе не былі адноўлены.

Такі кароткі змест вышэйпамянёнай кнігі.

Не меншую цікавасць маюць і дзве іншыя кнігі з адзіным загалоўкам «Катынь». Яны дапаўняюць і канкрэтызуюць апісанне злачынстваў у Катыні. У адной з іх апублікаваны спісы польскіх афіцэраў, якія знаходзіліся ў Казельскім, Асташкаўскім і Старобельскім лагерах, а таксама спісы ідэнтыфіцыраваных Міжнароднай камісіяй трупаў афіцэраў з Казельскага лагера, расстраляных у Катыні. Між іншым, у гэтым спісе ёсць прозвішча падпаручніка Казіміра Дзяржынскага, 1908 года (сваяка Ф. Э. Дзяржынскага), які знаходзіўся ў лагеры ў Казельску і расстраляны ў Катыні. Два іншыя блізкія сваякі Фелікса Эдмундавіча — доктар Кароль і маёр Адольф Дзяржынскія — таксама знаходзіліся ў савецкім палоне, але пакуль што невядома, дзе яны загінулі. Маючая адбыцца летам гэтага года па патрабаванню польскага боку эксгумацыя расстраляных вясной 1940 года польскіх афіцэраў са Старобельскага і Асташкаўскага лагераў ваеннапалонных прыадкрые новыя старонкі берыеўска-мяркулаўскага злачынства.

Закончыць сваю публікацыю хачу словамі прафесара Збігнева Бжазінскага з яго прадмовы да кнігі Я.-К. Заводнага «Катынь»: «Нармальныя і сяброўскія польска-савецкія адносіны для абодвух бакоў з'яўляюцца гістарычнай неабходнасцю... «Чырвоныя плямы» ў гісторыі польска-савецкіх адносін павінны быць змыты не толькі памяццю і павагай да ахвяр (Катыні — **А. Х.**), але таксама павагай да іх дзяцей, унукаў і будучых пакаленняў».

Нельга не пагадзіцца з гэтым заключэннем. Тым больш, што яно належыць чалавеку, якога ніяк нельга падазраваць у сімпатыях да Савецкага Саюза, да сацыялізму і камунізму.

А. ХАЦКЕВІЧ,
доктар гістарычных навук, прафесар.

Чай з «Рассвета»

Усю духмянасць беларускіх кветак і траў, пачынаючы ад мядовай цвітучай ліпы і канчаючы пахучай мятай, увабраў у сябе набор чаю, вытворчасць якога пачалі ў калгасе «Рассвет» імя К. П. Арлоўскага Кіраўскага раёна.

Чатыры сарты гатуюцца з чыста травяных кампанентаў пад назвай «Бярэзінскі», «Крынічны», «Лясны», «Свіцязь». Пяць відаў — «Беларускі», «Мятны», «Несцерка», «Тонус», «Раніца» фасуюцца з вострых траў з дабаўленнем грузінскага чорнага чаю.

Рэцэпты і тэхналогію прыгатавання чайных напіткаў з вострых траў распрацавалі навуковыя супрацоўнікі Беларускага батанічнага сада. Яны перадалі рассветаўцам насенне раслін, дапамаглі закласці гадавальнік, дзе растуць шыпшына і мацярдушка, чабор і святаяннік, мяліса лімонная, шматкалоснік і іншыя духмяныя расліны.

НА ЗДЫМКАХ: кіраўнік батанічнай лабараторыі Кацярына ШАПАВАЛАВА на плантацыі вострапахучых траў; лабарант Вольга КУЛІКОВА дэманструе рассветаўскі набор чайных напіткаў.

Фота С. ЖАЛУДОВІЧА. (БЕЛТА).

Як жывеш, чалавек?

Пра «залатую рыбку» і іншыя «далікатэсы»

АБЕД ТУРЫСТА

Кожны год наша сям'я адпачывае разам — самастойна ідзём у турыстычны паход. Рыхтуем загадзя не толькі спартыўны інвентар, але і паходныя прадукты. Вось і нядаўна набылі 10 пачкаў гарохавага супу па 29 капеек. Але ж трэба разнастаіць асартымент.

Зайшоў у магазін і жахнуўся — такі ж пачак бульбянога супу каштуе 1 рубель 15 капеек, суп-харчо — 1 рубель 52 капейкі. Цікава ведаць: колькі ж бульбы, цыбулі, сала ідзе на іх выраб? І наогул, з чаго складваецца цана?

А мы пакуль што раздумваем: ісці ў паход, ці не, бо ён можа пераважыць санаторную пуцёўку.

В. КОЛАБАЎ.

НУ, МІНТАЙ, ПАЧАКАЙ!

Нядаўна па службовых справах давялося цэлы дзень правесці ў процілеглым ад работы і дома баку горада. Зайшла перакусіць у сталовую. Ведаючы, як выраслі тут цэны, асцярожна выбрала самыя танныя, на мой погляд, стравы, а калі касір назвала суму, ахнула: за што ж столькі? Касір спакойна параіла пачытаць меню. Заплаціла — што рабіць? Але абед ела без апетыту, усё падлічвала і раздумвала: чаму 75 грамаў смажанага мінтая каштуюць ажно 56 капеек?

Не стрымалася, падышла да загадчыцы сталовай, спытала, з чаго складваецца цана на смажаную рыбу? А яна, таксама спакойна, паказала мне накладную. Аказваецца, мінтай, які ў магазіне каштуе 1 рубель 15 капеек за кілаграм, сталовая атрымлівае з рыбакомплексу па цане 3 рублі 50 капеек, плюс накладныя выдаткі сталовай і г. д.

В. РЭПІНА,
інжынер, маці траіх дзяцей.

ПАТРЭБЕН КАНТРОЛЬ

Здаецца нас, гаспадынь, сённяшнімі цэнамі не здзівіш — з цяжкасцямі, але прывыкаем. І ўсё ж час ад часу літаральна слупянееш. Зайшла неяк у магазін № 1 Першамайскага райхарчгандлю і вачам сваім не паверыла — фарш дамашні прадаюць па 8 рублёў 60 капеек за кілаграм. Усяго два дні назад купляла такі ж у суседнім магазіне па 6 рублёў. Спытала ў прадаўца: «Што, гэта ўжо новая цана?» «Фарш са сталовай», — быў адказ.

Вось я і падумала: навошта так рабіць? Такая незбалансаванасць цэн на руку несумленным гандлёвым работнікам. Можна ж узяць у адным магазіне тавар і прадаць яго па больш высокай цане ў другім. Скажаце—бізнес, рыначныя адносіны. А я так думаю: дазволеная спекуляцыя — не свой жа тавар прадаюць, дзяржаўны. Хто сёння кантралюе цэны? На маю думку, парадак патрэбен ва ўсім, асабліва ў матэрыяльнай сферы.

Я. КАРПЕНКА.

КАМЕНТАРЫЙ АДДЗЕЛА ПІСЬМАЎ:

Вось такія тры пісьмы з г. Мінска са шматлікай рэдакцыйнай пошты на хвалюючую ўсіх тэму — павышэнне рознічных цэн. Людзі скардзяцца, абураюцца і адначасова просяць расказаць, з чаго ж складваюцца сёння цэны на канкрэтныя тавары. Выконваючы іх просьбы, звярнулася па адрасах, якія названы ў гэтых пісьмах. Пачалі з гісторыі пра «залатую рыбку».

Ва ўпраўленні грамадскага харчавання Мінгарвыканкома запэўнілі, што ніякіх парушэнняў з боку сталовай тут няма: 75 грамаў смажанага мінтая сапраўды каштуюць сёння ў прадпрыемстве грамадскага харчавання трэцяй нацэначнай катэгорыі 56 капеек. Адкуль такая цана? Растлумачылі падрабязна, са спасылкай на адпаведныя дакументы. Аказваецца, з рыбакомплексу ў прадпрыемства грамадскага харчавання паўфабрыкат мінтая (ачышчаная тушка без галавы і хваста) паступае па цане 3 рублі 50 капеек за кілаграм. Плюс 30 працэнтаў нацэнка грамадскага харчавання за транспарціроўку, дадатковую апрацоўку. А яшчэ ж для смажання патрэбны алей, мука, соль. Вось і каштуе мінтай сёння, нібы тая асятрына.

Мы і раней ведалі пра высокія нацэначныя працэнты на прадукцыю прадпрыемстваў грамадскага харчавання. Цяпер, калі ў тры разы ўзрос кошт прадуктаў, нацэнка гэта таксама механічна падскочыла ўтрая. Што ж датычыць зусім звычайнай рыбы мінтай, якую набылі па дагаворнай цане, то атрымалася амаль што васьмікратная нацэнка.

У чым справа? Чаму тушку мінтая, якая ў магазіне каштуе 1 рубель 50 капеек за кілаграм, Мінскі рыбакомплекс прадае прадпрыемствам грамадскага харчавання па 3 рублі 50 капеек?

— Згодна з пастановай СМ БССР ад 22 сакавіка 1991 года, рыбная кулінарыя рэалізуецца ім па дагаворных цэнах, — растлумачыў начальнік планавага аддзела Мінскага рыбакомплексу А. Козел. — Вось мы і называем сваю цану, зыходзячы з нашых выдаткаў. А выдаткі немалыя. Аптовая цана кілаграма мінтая (калі купляць яго на Далёкім Усходзе) — 1 рубель 96 капеек за кілаграм. Па 28 капеек плацім за перавозку кожнага кілаграма па чыгунцы. На 70 капеек з кожнага кілаграма ідзе яе ў адходы. А потым яшчэ размарожваем, паўторна замарожваем, робім іншыя аперацыі, якія таксама «цягнуць» нямала. У выніку сабекошт аднаго кілаграма дасягае 3 рублёў 20 капеек. А яшчэ 30 капеек на прыбытак прадпрыемству трэба пакінуць.

Вось як складана. Цікава, а як жа «прыплывае» такі самы мінтай толькі па 1 рублю 50 капеек у магазіны? Аказваецца, у рознічным гандлі ўстаноўлены фіксаваныя цэны: па 2 рублі за кожны кілаграм даплачваецца сёння рыбакомплексу з дзяржаўнага бюджэту. Прадпрыемствы ж грамадскага харчавання апынуліся ў ролі пасынкаў. Няхай бы ўжо ў прэстыжныя рэстараны і кафэ прадавалі прадукты па свабодных цэнах. Дык не, пашырылі іх нават на рабочыя сталовыя. А ў выніку...

Больш як напалавіну зменшылася сёння колькасць наведвальнікаў у сталовых. Прастойваюць «эфекты», іншыя аўтаматычныя лініі па раздачы гарачых абедаў у сталовых прамысловых прадпрыемстваў. Усяго на 40 працэнтаў выбірае свае фонды грамадскае харчаванне г. Мінска. Прыкметна паменшала работы ў кулінараў — рабочыя і служачыя нясуць з дому «сабойкі», харчуюцца сухама. А яшчэ зусім нядаўна на старонках нашай газеты медыкі пераконвалі чытачоў у важнасці для здароўя гарачага харчавання.

Добраахвотна дапамагаць грамадскаму харчаванню ўзяліся асобныя кіраўнікі рознічнага гандлю. У гэтым мы пераканаліся, правяраючы пісьмо Я. Карпенка. Дырэктар магазіна № 1 Першамайскага райхарчгандлю г. Мінска Ю. Быкаў пацвердзіў, што, сапраўды, перыядычна, 2-3 разы на тыдзень, магазін бярэ ў сталовай № 72 «Дыета» па 20 — 30 кілаграмаў мяснога фаршу коштам 8 рублёў 60 капеек за кілаграм і прадае яго па такой жа самай цане. А з мясакамбіната такі ж фарш паступае і прадаецца па 6 рублёў за кілаграм. Навошта закупляць дарагі прадукт ў сталовай?

Як растлумачыў Юрый Канстанцінавіч, выключна дзеля пакупнікоў, дзеля падтрымання асартыменту. І шматзначна дадаў, што да асартыменту цяпер патрабаванні вельмі строгія.

Так, ёсць такая ўзаконеная форма кантактаў паміж рознічным гандлем і грамадскім харчаваннем. Нават адпаведныя дагаворы на пастаўку кулінарных і кандытарскіх вырабаў паміж магазінамі і сталовымі заключаны. Але ж гэта рабілася ў той час, калі цэны на прадукцыю ў розных ведамствах былі аднолькавыя. Той жа мясны фарш з ялавічыны каштаваў 1 рубель 50 капеек і ў магазіне, і ў сталовай. А сёння цана на гэты кулінарны выраб адрозніваецца на 2 рублі 60 капек на кожным кілаграме, значыць, трэба кантралюючым органам сур'ёзна падумаць: ці дапушчальна ў адным магазіне (дарэчы, не прыватным, а дзяржаўным гандлёвым прадпрыемстве) адначасова гандляваць аднолькавым прадуктам па розных цэнах? Мае рацыю Я. Карпенка: не выключаны ў асобных выпадках і злоўжыванні.

На пытанне аматараў турыстычнага адпачынку, на жаль, адказаць не можам. Справа ў тым, што кіраўнікоў Лідскага вытворчага аб'яднання харчоваканцэнтратнай прамысловасці наша пытанне пра цэны чамусьці пакрыўдзіла. Але яны ўсё ж запрасілі нас прыехаць на камбінат, каб пазнаёміцца з іх цяжкасцямі ў рабоце і праблемамі: маўляў, не так ужо і танна абыходзяцца ім тыя «супы». Што ж, на пакецiках з канцэнтратамі сёння цэны не ўказваюць. Трэба будзе паехаць і пацікавіцца, у які бок яны зменяцца ў бліжэйшы час.

В. ПІЛЕЦКАЯ.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

14 чэрвеня

Праграма Беларускага тэлебачання

10.10. «Позняя сустрэча». Мастацкі фільм (М).
16.30. Экран дзіцячага фільма. «Поезд са станцыі дзяцінства». 2-я серыя.
17.35. Тэл. маст. фільм «Вянок санетаў».
19.00. Панарама.
19.30. Наш каментарый. Прывід беспрацоўя.
19.35. Паказвае Гомель. Радзімічы.
20.05. Парламент: кантакты і кантракты. Першыя крокі супрацоўніцтва паміж БССР і Нарвегіяй.
20.45. Калыханка.
21.00. «Сяджу ля акенца...» Фільм-канцэрт.
21.30. «Зорка Максіма». Дак. фільм.
21.45. На сесіі Вярхоўнага Савета БССР.

Першая агульнасаюзная праграма

15.00. ТСН.
12.15. «Раз на раз не прыходзіцца». Мастацкі фільм.
13.30. Музыка ў эфіры.
14.00. Камера глядзіць у свет.
15.00. ТСН.
15.15. Фільм — дзецям. «Лета ў заапарку».
15.40. Свет захопленых. «Дамком».
15.55. Мама, тата і я.
16.25. «Вам, ветэраны...» Па старонках перадачы «Перачожцы».
17.45. Палітычныя дыялогі. «Паспрабуйце мяне ад веку адарваць...» Аб адкрыцці грамадска-культурнага цэнтра пры Свярдлоўскім райкоме КПСС Масквы.
18.30. ТСН.
18.45. «Паданне пра Ігаравы паход». Мультфільм.
19.10. «Капіталізм з чалавечым абліччам». Тэленарыс.
19.50. Мастацкі фільм «Плач перапёлкі». 5-я серыя.
21.00. Час.
21.40. Паводле зводак МУС СССР.
21.55. «ВІД» прадстаўляе: «Поле Цудаў», «Музагляд», «Справа», МТБ. У перапынку **(23.55)**— ТСН.
1.10. Культура рускага зарубежжа.
2.00. Мастацкі фільм «Плач перапёлкі». 5-я серыя.

Другая агульнасаюзная праграма

17.00. «Вандроўнікі». Пра лёс савецкіх немцаў.
18.20. Невядомая Расія. «З душы сваёй накіды...»
18.50. Дак. фільм.
19.00. «Шчырая размова». Перадача з Палтавы.
20.00. Весткі.
20.15. Добрай ночы, малышы!
20.30. «Зона бедства. Хроніка адраджэння».
21.00. Час (з сурдаперакладам).
21.40. На сесіі Вярхоўнага Савета СССР.
22.40. «Свет персанальных камп'ютэраў».
23.00. Весткі.
23.15. «Пятае кола». Мастацка-публіцыстычная праграма.

15 чэрвеня

Праграма Беларускага тэлебачання

9.05. Футбол. «Дынама» (Брэст) — «Дынама» (Гянджа).
9.55. Запрашаем у казку. У. Граўцоў. «Прыгоды Міхея і Марціна».
11.00. Тыдзень планеты.
11.15. Шашачны клуб.
11.45. Відэафільм.
12.00. 20 мінут рэдактара.
12.20. «На сонца вяслую...» Жыццё і творчасць паэта В. Віткі.
13.25. «Пажывём — убачым» Маст. фільм.
14.40. Х летняя Спартакіяда народаў СССР. Самба. Мужчыны.
15.15. Пасланец міру. Сустрэча школьнікаў Беларусі і Бельгіі.
16.00. «Рака на асфальце». Спектакль Гродзенскага драматычнага тэатра.
17.20. Дом і гаспадар. Аб праблемах рэалізацыі зямельнай рэформы. Прамая лінія.
18.20. Запрашальны білет. Музычная праграма з удзелам мастацкіх калектываў сярэдняй школы № 102 г. Мінска.
19.00. Панарама.
19.35. Гала-канцэрт І Рэспубліканскага тэлеконкурсу маладых выканаўцаў эстраднай песні. У перапынку **(20.35)**— Калыханка.
22.30. «Соф'я Пятроўна». Мастацкі фільм.

Першая агульнасаюзная праграма

7.30. Рытмічная гімнастыка.
8.00. Ранішняя забаўляльная праграма.
8.30. ТСН.
8.45. А. М. Астроўскі, Н. Я. Салаўёў. «Свеціць, ды не грэе». Фільм-спектакль Малога тэатра Саюза ССР.
11.00. Ранішняя зорка.
12.00. Мультфільмы «Капрыза», «Дзень загадак».
12.30. «Доктар з Кургана». Дак. фільм.
13.00. «Вам, ветэраны...» Гады, пакаленні, песні.
13.45. Марафон-15.
15.00. ТСН.
15.15. «Хлопец з нашага горада». Мастацкі фільм.
16.40. Фотаконкурс «Зямля — наш агульны дом».
16.45. «Ангажэмент». Г. Міляр.
17.35. Мультфільм «Пчала Мая». 3-я серыя (Германія — Аўстрыя).
18.00. Міжнародная панарама.
18.45. Выступае ансамбль народнай музыкі «Нядзеля».
18.55. «Хуаніта ля Лярга». Мастацкі фільм (Іспанія).
21.00. Час.
21.40. «20 гадоў я чакаў гэтай сустрэчы». Б. Рубашкін.
23.30. ТСН.
23.45. Чэмпіянат Еўропы па лацінаамерыканскіх бальных танцах.
2.15. «Хуаніта ля Лярга». Мастацкі фільм (Іспанія).

Другая агульнасаюзная праграма

9.30. Відэаканал «Садружнасць».
12.00. Відэаканал «Плюс адзінаццаць».
14.00. «Бліскучы Дрэздэн». Аб выстаўцы твораў XVIII стагоддзя з Дрэздэнскай галерэі.
14.40. «Свавольнікі». Мультфільмы. Выпускі 9-ы і 10-ы.
14.45. Спорт для ўсіх.
15.00. Валейбол. Першынство сусветнай лігі. Зборная СССР — зборная ЗША.
16.00. «Здароўе» (з сурдаперакладам).
16.30. Крыніцы.
17.00. «Лапшадрон». Сатырычны спектакль Варонежскага ТЮГа.
18.15. «Другое мастацтва». Пра выстаўку ў Доме мастакоў.
18.45. Парламенцкі веснік Расіі.
19.00. Тэлепраграма «Сям'я».
20.00. Весткі.
20.15. Добрай ночы, малышы!
20.30. Х летняя Спартакіяда народаў СССР. Плаванне.
21.00. Час (з сурдаперакладам).
21.40. «Кветка папаратніка». Мультфільм для дарослых.
22.00. Тэма з варыяцыямі. «Дом на Поварскай». Музычны салон. Перадача 2-я.
23.00. Весткі.
23.15. «Вячэрніцы». Мастацкі фільм.

Вясёлы аловак

Прыкмета лета: у вырай...

Малюнак Вікторыі БЕЗБАРОДАВАЙ. (г. Віцебск).

РАДЫЁ

15 чэрвеня

10.15. — радыёстанцыя «Арляняты». «Алёнка». Беларуская народная казка. 10.30 — «Эцюды». Літаратурна-музычная перадача. 11.00 — «Фальклор». Радыёклуб. 11.30 — «Увайсці ў кожны дом...». Суботнія радыёсустрэчы па пісьмах і тэлефонных званках слухачоў. 12.00 — радыёстанцыя «Саюз». 13.00 — «Для веруючых і няверуючых». Радыёчасопіс. 13.25 —«Поп-хваля». Выступаюць артысты эстрады. 14.00 —«На сувязі радыёстудыя ў Астанкіне». 15.15 — канцэрт. 16.15 —«Рамантыкі». 17.40 — да 50-й гадавіны пачатку Вялікай Айчыннай вайны. «Цана высокая вялікай перамогі». Радыёнарыс. 18.00 — «У люстэрку падзей». Перадача на міжнародныя тэмы. 18.15 — папулярныя песні мінулых гадоў. 18.50 — «Машэрава, 21». Прафсаюзны веснік. 19.31 — «Старонкі класічнай музыкі». 20.00 — «Дзень нашага жыцця». 20.15 — вячэрняя казка. 20.30 —«Вячэрнія зарніцы». 21.00 — «У суботу вечарам». Эстрадная праграма. 22.15 —«У вашу фанатэку». 23.15 — радыёстанцыя «Юнацтва».

НАДВОР'Е

14 чэрвеня

Усход, захад, даўжыня дня: Мінск — 4.37, 22.42, 17.05; Віцебск — 4.18, 21.40, 17.22; Магілёў — 4.26, 21.31, 17.05; Гомель — 4.32, 21.20, 16.48; Гродна — 4.53, 21.56, 17.03; Брэст — 5.04, 21.46, 16.42.

Сёння па рэспубліцы чакаецца воблачнае з праясненнямі надвор'е, на большай частцы тэрыторыі пройдуць кароткачасовыя дажджы, месцамі навальніцы. Тэмпература паветра ў Віцебску — 16—18, Гродна і Мінску — 17—19, Магілёве і Брэсце — 18—20, Гомелі — 21—23 градусы цяпла.

У наступныя двое сутак месцамі дажджы, навальніцы. Тэмпература паветра ўначы 7—12, удзень — 16—21 градус цяпла.

Л. САНКЕВІЧ,
інжынер-сіноптык.

СОВЕТСКАЯ БЕЛОРУССИЯ
СЁННЯ Ў НУМАРЫ

Працягвае работу IV сесія Вярхоўнага Савета БССР.
«Калі ёсць у нашым сэрцы жаль...» Фотарэпартаж з Мінскага медыцынскага вучылішча.
«Кур'ер планеты». Агляд паведамленняў з-за рубяжа.
Саюзная і рэспубліканская інфармацыя.
«Асабістая ахова дачніка». Актуальнае інтэрв'ю.
«За днём бягучым». Аператыўная інфармацыя.
«Паборы за журавіны». Званок у рэдакцыю.
«Шанц застацца нацыяй». Нацыянальная прыналежнасць: усведамленне яе беларусамі.
«У садзе і агародзе». Парады садаводам.
Прагpама тэлеперадач на тыдзень.
Фільмы тыдня. Анатацыі.

Галоўны рэдактар У. Б. НАРКЕВІЧ.

НАШ АДРАС
220041, гор. Мінск, Ленінскі праспект, 77, рэдакцыя газеты «Звязда».

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай — 32-51-05, аддзела пісьмаў — 32-04-52; 32-41-92, рэкламы і аб'яў — 32-35-91, навін — 32-60-13.

Аўтары апублікаваных матэрыялаў нясуць адказнасць за падбор і дакладнасць фактаў. Іх меркаванні неабавязкова адлюстроўваюць пункт гледжання рэдакцыі.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Тыраж 102.822.
Індэкс 63850.
Зак. № 115.

Выходзіць 250 разоў на год.

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12